

Postoj k přírodě v hnutích s pedagogickým zaměřením

Lenka Dočkalová

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Lenka DOČKALOVÁ**
Osobní číslo: **H118050**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Postoj k přírodě v hnutích s pedagogickým zaměřením**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na krásu, malebnost, bizarnost různých typů krajin a přírodních objektů
- na vývoj chápání přírody a jejích hodnot
- na postoj k přírodě a hodnotu ji přidělovanou ve skautingu a dalších organizacích
- na položení si otázky jak pobyt v přírodě pomáhá v mravním i pedagogickém seberozvoji jedince

Součástí práce bude textová analýza reprezentativních textů hnutí, argumentační analýza, komparace argumentace a kvalitativní výzkum mezi lidmi, kteří se v hnutích pohybují a současně aplikují jejich zásady při výchově a vzdělávání.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Cílek, V. Krajiny vnitřní a vnější. Praha: Dokořán, 2002.

Komárek, S. Příroda a kultura. Praha: Academia, 2008.

Nevrlý, M. Nejkrásnější sbírka, Liberec: Skauting, 1998.

Stíbral, K. Proč je příroda krásná? Praha: Dokořán, 2005.

Voňavková, V. a kol. Tichou poštou, Praha: Junák, 2005.

Zapletal, M. Výpravy za dobrodružstvím. Praha: Albatros, 1986.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Mgr. Antonín Dolák, Ph.D.

Katedra společenských věd

Datum zadání bakalářské práce:

11. listopadu 2013

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2014

V Brně dne 11. listopadu 2013

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí ústavu

Mgr. Michal Vavřík, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

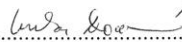
Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

LENKA DOČKALOVÁ

Jméno, příjmení studenta

V Brně 14. 2. 2014

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlédnutí veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užití-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídnou k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Práce je v teoretické části zaměřena na přetváření vzhledu a funkce krajiny jako místa pro prostor k lidskému životu a reflektuje vývoj vnímání přírody během staletí. Je provedena analýza textů různých hnutí týkající se jejich vztahu k přírodě a je poukázáno na nebezpečí odklonu od ní. Dále je přiblížený pohled Junáka na výchovnou funkci přírody v životě člověka a na principy a metody formující skautský kolektiv. V empirické části bylo osloveno šest junáckých vůdců a zjištěny jejich osobní zkušenosti a názory vycházející z práce s dětmi a mládeží. Závěr práce shrnuje poznatky z komparace textů akvalitativního výzkumu a zamýšlí se nad významem získaných faktů pro sociální pedagogiku.

Klíčová slova: krajina, příroda, civilizace, turistika, tramping, woodcraft, skauting, pokora, slib, Junák, vůdce, oddíl, družina, indián, rytířství, tábor, výchovný prostředek, hra, praktické schopnosti, rukodělné činnosti, romantika, přátelství, mezilidské vztahy, sebezdokonalování, prevence, zdravotní znevýhodnění, sociální pedagogika.

ABSTRACT

In its theoretical part is this thesis focused on reshaping of appearance and function of the landscape as space for human life, and it reflects the development of perception of nature accross the centuries. I perform an analysis of various movements texts that deal with their relation to nature, and the danger of deflection from nature is pointed out. Furthermore, I give insight into the Junak's view of educational role of nature in human life and of the principles and methodes that form the Scout group. In the empirical part, I have interviewed six Scout leaders and found out their personal experience and opinions that are based on their work with children and youth. The conclusion of the thesis summarizes the findings from texts comparation and from the qualitative research and it ponders on mening of the findings for social pedagogy.

Keywords: landscape, nature, civilisation, turism, hiking, woodcraft, scouting, humility, promise, Junak, leader, group, indian, knighthood, camp, educational tools, game, practical skills, handicraft activities, romantics, friendship, human relationships, sedf-improvement, preventiv, handicaps, social pedagogy.

Poděkování

Ráda bych poděkovala své rodině a přátelům za trpělivost, obětavou pomoc a podporu při mém studiu.

Děkuji panu PhDr. Mgr. Antonínu Dolákovi, Ph.D. za metodickou pomoc, za rady během psaní bakalářské práce a za vstřícnost, s jakou přistupoval k mým dotazům.

„Až bude pokácený poslední strom, až bude poslední řeka otrávená, až bude chycena poslední ryba, tehdy poznáme, že peníze se nedají jíst.“

Varování kmene Cree

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Třebíči 13. 4. 2014

Lenka Dočkalová

OBSAH

ÚVOD.....	8
1 VNÍMÁNÍ PŘÍRODY A KRAJINY	10
1.1 PROMĚNY KRAJINY A PŘÍRODY	10
1.2 VÝVOJ VZTAHU K PŘÍRODĚ	12
1.3 PŘÍRODA JAKO CESTA I CÍL	16
2 JUNÁK – ČESKÝ SKAUT.....	21
2.1 CHARAKTERISTIKA JUNÁKA	21
2.2 PRINCIPY JUNÁKA	23
2.3 JUNÁCKÉ VÝCHOVNÉ METODY	25
2.4 JUNÁCKÝ KOLEKTIV	27
1 PRAKTICKÁ ČÁST.....	30
3 EMPIRICKÁ ČÁST.....	31
3.1 PROJEKT EMPIRICKÉHO VÝZKUMU	31
3.2 ROZHOVOR Č. 1 – PŘEMA	31
3.3 ROZHOVOR Č. 2 – TERKA	36
3.4 ROZHOVOR Č. 3 – JIRKA	39
3.5 ROZHOVOR Č. 4 – ŠOTEK.....	43
3.6 ROZHOVOR Č. 5 – MNĚJĚŠA	47
3.7 ROZHOVOR Č. 6 – SPACÁK	50
4 VYHODNOCENÍ ROZHOVORŮ	55
5 VÝZNAM PRO SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKU	58
ZÁVĚR	59
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	60
VÝZKUMNÉ OTÁZKY	62

ÚVOD

Mezi naléhavé problémy současnosti patří řešení situací, které pro společnost vyvstaly odcizením se přírodě, pomalému procesu trvajícím desítky let a vedoucím k nezpůsobilosti naší či světové společnosti zvládat výsledky pustošení globálního ekosystému. Schopnost české společnosti proměňovat sebe sama žádoucím způsobem za posledních dvacet let klesá, dle Jakuba Patočky, spoluzakladatele hnutí DUHA, jsme se v podobně zbědovaném stavu jako společnost neocitli od počátku normalizace.¹

V době adorace informačních technologií a upadajících duchovních hodnot, komunikace a mezilidských vztahů v rodině i v celé společnosti, nám právě příroda může podat záchranný kruh a toho jsou si vědomy různá hnutí a organizace, jako je například Junák, Hnutí DUHA a woodcraft, ale i tremping, které cestu k návratu do přírody můžou ukázat.

Slavomír Laca se vyjadřuje o vlivu prostředí na výchovu, o nutnosti rozvíjení vztahu k lidem, přírodě, sobě samému i prostředí, ve kterém člověk existuje, stejně tak o nutnosti směřování výchovy k posílení tolerance, humanizace a solidarity.²

Důvodem, proč jsem se pro toto téma rozhodla, je vztah rodiny, ze které pocházím a které jsem součástí, k přírodě, volnosti a lásce ke všemu živému. Velký vliv na mě měla také četba knih Jaroslava Foglara a E. T. Setona. K organizaci Junák mám blízko díky synovi, který se aktivně podílí na vedení třebičského oddílu.

V bakalářské práci bude kladena otázka: Jak různá pedagogická hnutí a organizace vnímají přírodu, jakou jí přisuzují hodnotu a jak v nich probíhá socializace jedince. Zda sociálně-pedagogické myšlenky lze najít a splnit ve výše zmíněných organizacích, zda nejsou jen abstraktními pojmy, ale i konkrétními činy. Jakými myšlenkami se tyto skupiny vymezují, jak posilují sociální vazby i sounáležitost a jak upozorňují na lidskou zakotvenost v přírodním prostředí.

Cílem teoretického výzkumu bakalářské práce bude zjištění, jaký vliv měla i má příroda na člověka a jak se během staletí vyvíjelo její vnímání společností. Bude provedena textová analýza vývoje chápání přírody i různých typů krajiny jako celku, kulturního

¹ Kouřil, V. Rozhovor s Jakubem Patočkou: Uminěně se vydáváme po nesprávné cestě. Sedmá generace, ročník XVIII., č. 6, s. 43-47.

² Laca, S. Sociální pedagogika, Brno: IMS, 2011, ISBN 978-80-87182-19-2, s. 69.

vývoje krajiny a estetických stránek přírody. Budou položeny otázky, jaký postoj k přírodě zaujmají různá hnutí. Práce bude podrobně zaměřena na organizaci Junák, na její postoj k přírodě, hodnoty jí přidělované, na myšlenkové základy, principy a metody výchovy ve skautingu, podporující mravní rozvoj, seberozvoj i socializaci jedince.

V empirické části bude proveden kvalitativní výzkum mezi vůdci Junáka, s cílem zaměřit se na jejich osobní zkušenosti a názory vycházející z práce s dětmi a mládeží a na vztah k přírodě ve spojení s pedagogickou praxí. Také bude provedeno zjištění, jak se skautské myšlenky promítají do běžného života i jak ovlivňují socializaci jedince.

Praktickým přínosem bakalářské práce budou informace sloužící pro volnočasové pedagogické aktivity.

1 VNÍMÁNÍ PŘÍRODY A KRAJINY

1.1 Proměny krajiny a přírody

Není možné oddělit krajinu od přírody, není možné oddělit jakýkoliv objekt od slunce, mraků, vzduchu, světla, vždy se jedná určitým způsobem o vyvážený, či nevyvážený celek vnímaný v různých dobách a kulturách různě, tak jak se vyvíjelo estetické vnímání ve vztahu k přírodnímu krásnu i k celé krajině.³

Stanislav Komárek se domnívá, že je člověk svým dědičně daným psychickým vyladěním vázán na krajiny „savanové“, jakožto na dávnou vzpomínku svého afrického původu. Ty krajiny, které jsou vesměs vnímány člověkem jako příjemné na pohled i jako místo k žití, jsou vesměs staré kulturní regiony, kde se po staletí spolu prolínaly lidské a přírodní složky.⁴

Ideální krajina, viděna očima středověkého člověka, byl Eden s Rajskou zahradou. Jednalo se o harmonickou formu přírody zaplněnou ovocnými stromy s ovocem zářivých barev, libých vůní, s vodními prameny a loukou posetou drahokamy. Ráj byla nedosažitelná idea, a tak se pozornost začala obracet k zahradám pozemským, z počátku užitkovým, později tvořených pro potěšení oka i z představy uskutečnění biblického Ráje na Zemi s květy, ptáčky, kašnami a trávničky. Lidská ruka tak začala měnit venkovní svět, křesťané se obraceli k přírodě se stále větším zájmem a ve větší míře a právě zahrady se stávají tehdejšími prototypem krásné přírody.⁵

Renesance toto dovedla k dokonalosti pomocí složitého přetváření krajiny v labyrinty, fantastická zákoutí, zahrady doplněné architektonickými a sochařskými prvky a převedením geometrie a perspektivy do prostoru v šachovnicovém členění zahrad. Právě smyslová zkušenost vycházející z přírody dala postupně vzniknout vědeckému poznávání přírodních objektů.

Barokní zbožnost přinesla zasazení architektury do krajiny jako celku, kláštery, kostely a boží muka podél cest daly české krajině nový, malebný vzhled. Francouzské parky navázaly na geometrii renesančních zahrad, dovedly ji k vrcholu dokonalosti a jejich

³ Stibral, K. Proč je příroda krásná? Praha: Dokořán, 2005. ISBN 80-7363-008-7, s. 13 (dále citováno jako Proč je příroda krásná?).

⁴ Komárek, S. Příroda a kultura. Praha: Academia. 2008. ISBN 978-80-200-1582-2, s. 237 (dále citováno jako Příroda a kultura).

⁵ Proč je příroda krásná?, s. 35.

umělost a kulisovost se stala znakem kultivovanosti. Vedle Panen Marií adorujících a Ježíšků v mandorle probíhá pokrok v zemědělské a průmyslové výrobě, ve vědě i technice a nastává industriální expanze. Člověk potřebuje stále více a stále větší prostor k životu, rostoucími městy se mění vzhled krajiny, lesy ustupují civilizaci a lidská ruka se začíná na krajině podepisovat v tom negativním smyslu.

Přesto některá místa zasáhl v minulosti člověk s velkým citem pro krajinu a zároveň s myšlenkou praktického využití. Tak tomu je v případě močalovité třeboňské pánve, kde před čtyřmi sty lety vtiskl ráz současného rybníkářského kraje Jakub Krčín z Jelčan a Sedlčan. Postavení největšího rybníku v naší zemi, Rožmberka, trvalo osmi stům rybníkářů a dělníků pět let. Dodnes zde stojí duby, zpevňující a zacelující hráz. UNESCO vyhlásila tento kraj za biosférickou rezervaci.⁶

Realismus vidí krajinu takovou, jaká ve skutečnosti je, viditelnou, jednoduchou, prostou. Demografický růst, urbanizace a agrárně industriální revoluce v 19. století uvolnila pracovní síly pro průmysl a vedla k růstu životní úrovně bez ohledu na životní prostředí. Vedle obrovských přesunů stavebních a těžebních materiálů uvolňujících cesty pro železnice a silnice, měla na měnící se reliéf krajiny také vliv každodenní mravenčí práce rolníků a zemědělců, po staletí trvající zápas o půdu snižující její geodiverzitu. Obrovskou proměnou prošly i řeky, například pro větší splavnost Vltavy, a tím i podpořením obchodu, byly odstřelovány skály a odstraňovány z koryta kameny.⁷

Stejně tak tomu bylo u Sázavy a Dyje. Z toků zmizely kdysi tak četné říční ostrovy a slepá ramena. Stabilita lužních lesů, existujících díky vysoké spodní vodě a záplavovému systému, dávající půdě dostatek kyslíku, mizí s regulovaností vodních toků. Přesto se tento unikátní ekosystém, nazývaný Moravská Amazonie, u nás stále ještě nachází na soutoku Moravy a Dyje. Množstvím nejrůznějších vodních biotopů: jezírek, tůní, rybníčků a kanálů v kombinaci s dostatkem živin a teplým klimatem jižní Moravy tak vytváří území s velkou druhovou rozmanitostí vlhkomilných rostlin i stromů, včetně řady endemických druhů.⁸

Po první světové válce se u nás začíná mezi architekty a přírodovědci mluvit o potřebě

⁶ Nevrlý, M. Nejkrásnější sbírka. Liberec: Skauting, 1998. ISBN 8085421-22-4, s. 63 (dále citováno jako Nejkrásnější sbírka).

⁷ Cílek, V. Krajiny vnitřní a vnější. Praha: Dokořán, 2002. ISBN 80-86569-29-2, s. 97 (dále citováno jako Krajiny vnitřní a vnější).

⁸ Gregorová, Ž. CHKO Soutok: boj o lužní lesy. Sedmá generace, ročník XXII. č. 4, s. 14-18.

plánovat prostor k zástavbě a předejít tak živelnému rozrůstání zastavěné krajiny. Tento přístup viděl v krajině hlavně domovinu, odkaz našich předků, který je potřeba chránit a předat potomkům. Václav Cílek se pokusil o definice domovské krajiny: „*Člověk je doma v jedné krajině. Někteří obsáhnou dvě či tři krajiny, ale ne víc... Ale přesto potřebujeme jezdit do ciziny - kvůli srovnání, kvůli poznání malosti domova i uvědomění si, kam patříme.*“⁹

Oproti tomu Milostav Nevrlý apeluje ve své Nejkrásnější sbírce národních parků a chráněných krajinných oblastí na milovníky přírody, aby tyto české i slovenské kraje prošli, poznali, a založili si tak svou vlastní nejkrásnější sbírku a netoužili po cizích krajích dřív, než poznají a zamilují si vlastní.¹⁰

Kraj jako bytost vzniká z praktického, filozofického i duchovního rozměru, který do něj vložila jednak příroda, jednak generace těch, kteří krajinu kultivovali a následně využívali. A v malebných krajinách se také lépe žije, lidé je více chrání, čelí jejich ničení, nepodléhají tolik lhostejnosti, anonymitě a krajina vrůstá do srdce. Spojují se zde energie živých i mrtvých. Hřbitovy byly dle Cílka do josefínských reforem právě takovým společenstvím, ležely ve středu obce a kosti předků dávaly jasně najevo splynutí s hlínou a zemí. Svým duchem spojovaly komunitu s místem, přítomnost s minulostí, zakořeněnost rodů, jistotu vlastního odpočinku i smíření.¹¹

1.2 Vývoj vztahu k přírodě

Příroda ve své volné divoké stránce je stále stejná, a přece viděná po staletí různými způsoby, jak se vyvíjelo nazírání na ni. Ve starém Řecku nebyl každodenní život zemědělců, rolníků a pastevců hodný obdivu a zájmu, nepřinášel tu pravou moudrost. Oproti tomu Římané chovali k zemědělství, a tím i k práci a životu na venkově úctu. Prostý život rolníka či pastevce se odehrával daleko od ruchu měst, daleko od bojů a válek, v blízkosti idylického klidu přírody. Přesto zde nenalezneme opěvování přírody pro ni samu, ani jako celek, jedná se spíše o radost z místa, kde je člověk šťastný a kam se rád navrácí.¹²

V starověkých i „*necivilizovaných*“ společenstvích závisel na každém jednotlivci osud

⁹ Krajiny vnitřní a vnější, s. 214.

¹⁰ Nejkrásnější sbírka, s. 18.

¹¹ Krajiny vnitřní a vnější, s. 120.

¹² Proč je příroda krásná?, s. 19.

světa i vlastního kmene, nikde nebylo zaručeno ani samozřejmé, že zítra vyjde Slunce, že řád světa potrvá. Tancem, amulety, modlitbou, obětmi si bylo třeba vyprosit déšť, úrodu a spokojenost bohů. Nehospodárné zacházení s přírodními zdroji i s lovnou zvěří patřilo k tabuovým zákazům. Seton vyzdvihuje indiánovo učení, jeho způsob života, myšlení, pokoru a odpovědnost vůči sobě i přírodě, tedy to, co naše civilizace potřebuje. „...*Indián je apoštolem života v přírodě*“.¹³

Středověký člověk se lesů a pralesů obával, příroda jako celek kladla nástrahy lidskému životu, a proto vycházky do ní spojené s obdivováním přírodních krás nemají ve středověkém postoji k přírodě místo. Pro ty, kteří byli odkázáni na rozmarný počasí, denně zakoušeli nepřístupnost lesů, stráž a zvláště pak hřebenu hor, pro ty byla nepřitelem.

Tento postoj se liší od čínského pojetí, které vycházelo ze souladu lidských zákonů se zákony vesmíru a přírody, kde zkušenost s vnímáním přírodních krás má dlouhou historii vycházející z rovnováhy jednotlivých sil či prvků.

Středověký postoj k přírodě stále přetrvává u těch, kteří jsou každý den v pohybu, na odchodu, na útěku. V reportáži o evropských Romech kočujících jako jejich dávní předci zaznívá protest proti rumunské, bulharské a francouzské politice nízké tolerance, proti demolování nelegálních tábořišť a proti deportacím.¹⁴

Právě neagrární povaha romské společnosti přispěla velkou měrou k jejich odmítání většinou. Romové oddělují přírodu a kulturu tak, jak je potřeba oddělit čisté „*doma*“, od nečistého „*venku*“. Ostře zde kontrastuje vnitřek obydlí od exteriéru zavaleného odpadky. Pro spíšské Romy je les nebezpečným místem, kde lidská moc slábne a kde je možné potkat duchy zemřelých. Přesto rytmy a zákonitosti přírody hrají v životě romských osad důležitou roli, ale spíš se jedná o odlišné pouto.¹⁵

Také Seton se zmiňuje o nečinění si nároků na půdu, stromy, vody v řekách, ale i o tom, že ač obklopen přírodou, indián nepustošil to, čemu dnes říkáme přírodní zdroje. Píše o indiánských zvycích, kdy každé ráno vzdával indián dík za ranní světlo, svůj život a sílu. Píše o ohni, symbolu Velkého Ducha, o obětech Matce Zemi, skrze niž Bůh dává jídlo.¹⁶

¹³ Seton, E. T. Poselství rudého muže. Praha: Chvojko nakladatelství, 1997. ISBN 80-901622-9-0, s. 50 (dále citováno jako Poselství rudého muže).

¹⁴ Redakce NP. Byl to jenom úděl? Nový Prostor 2013/425, s. 18-19.

¹⁵ Pelikán, V. Ušlechtilí divoši ze spíšských osad? Sedmá generace, ročník XIX., č. 3, s. 22-24.

¹⁶ Poselství rudého muže, s. 26.

V Rolfovi zálesákovi je praktický příklad indiánského postoje k živé přírodě, v tomto případě k ulovenému jelenovi. Když Rolf ulovil jelena, Quonab vše, co nemohli spotřebovat, zanechal liškám, avšak pánevní kost zavěsil na strom a přivázal k ní tři barevné tkanice, aby Velký Duch byl potěšen a seslal dobrý lov. Potom, oslovuje hlavu, pravil: „*Bratříčku, odpusť nám! Je nám líto, že jsme tě zabili. Ale pohleď! Uctili jsme tě červenými stužkami*“.¹⁷

18. století se stalo počátkem obdivu moderního člověka k přírodě jako celku uchopitelného smysly. Byl to obdiv k přírodě divoké, volné, nespoutané a neokázané, nepřetvořené lidskou silou, k horám a lesům. „*Vysoké, srázné hory, kde zemské síly jsou mohutné a neklidné, kdy mysl člověka je uchválena, ba ustrašena srázy a propastmi, a kde myšlenky a proudy na sebe narážejí, jsou vnímány jako klasická romantická krajina velkých emocí a náhlých vznětů*“.¹⁸

Romantické vnímání přineslo kromě oslavy rozervaných skal, rozbouřených vln a cest do vlastního nitra, kategorii ošklivosti ve vztahu k přírodě, jak živé, tak i neživé. Krajíně mohlo být vytýkáno málo, nebo mnoho stromů, nebo přílišná plochost, horám děsivá strmost a divokost. Tím Stibral připomíná, že romantismus nebyl sentimentalismus, vnímal i odvrácené stránky krajiny a přírody. Přesto nelze opomenout názor, že ošklivé jsou pouze výtvořiny lidí, a tak je kritika přírody vlastně kritikou díla Božího.¹⁹

A byl to romantismus, který stál u zrodu turismu, „*dobyvatelského fenoménu*“, spojeného s počátky vzniku ekologického myšlení a ochrany přírody. Postupně stále zdevastovanější průmyslová krajina, marné útoky před civilizací, to vše způsobilo, že je „*divoká*“ příroda stále více oceňovanou hodnotou. Miroslav Nevrlý vypráví v Karpatských hrách o cestách po rumunských horách, stráních, dolinách, o místech dávno neexistujících v podobě, jaké byly v polovině 20. století, kdy bílé vápencové skály, vodopády, tmavé smrkové lesy a horské hřebeny zůstaly, ale mnohé vsi s trpasličími domky, samoty, ovčí chodníky, pstruhové říčky a prameny, k nimž vedly jen zvířecí pěšiny, vzaly za své pod tlakem civilizace. Vypráví ale také o cestách do našeho vnitřního světa, o touze, lásce, svobodě, o životních hodnotách i o tom, jak dokážeme, či nedokážeme svůj vlastní život sami

¹⁷ Seton, E. T. Rolf zálesák. Praha. Nakladatelství J. Otto, 1927. ISBN neuvedeno, s. 129.

¹⁸ Krajiny vnitřní a vnější, s. 148.

¹⁹ Proč je příroda krásná?, s. 103.

prožít.²⁰

Již v 18. století volalo Rousseauovo učení po nutnosti návratu k „*zlatému věku harmonie člověka s přírodou*“, po záchraně původního, nedotčeného světa, po záchraně i sebe sama před pocitem vykořenění a odcizení se přírodě. Stanislav Komárek se vyjadřuje o současné společnosti, jmenovitě o funkci masmédií, jednak negativně, jako o zdroji informací „*obskurních obsahů*“, ale vyjmenovává i jejich, podle něho pozitivní stránky: „*...svým neustálým proplachováním diváckých duší „archetypálními“ obsahy jsou vhodnou náhražkou jinak chybějícího strachu, lásky, boje, rozmanitých vášní a agresí, a tím, zdá se, brání vzniku nové světové války úspěšněji nežli všechny odzbrojovací komise...*“²¹

A tak lze na otázku, zda je současná průmyslová civilizace úpadková, odpovědět kladně, ale Jan Patočka váhá s odpovědí jak z důvodů historického, tak lidského. V konceptu lidských možností není schopnost ubránit se zplošťování a odvykání myšlení v hlubším, zásadním smyslu slova. Zůstává nuda, náhražky plnohodnotného života, a člověk je tak ničen z vnějšku i zevnitř a připravován o svou jedinečnost. Příroda pro člověka představuje pouhou zásobárnu surovin, a soustavným vytěžováním se tak sám stává součástí soukolí vedoucího ke konečné bezradnosti. Na druhé straně považuje Patočka civilizaci za místo, kde je možný život v rovnosti šancí a bez násilí. Vzniká předpoklad pro pochopení dějin, poučení se z předcházejících epoch, z jejich duchovních problémů a nevyřešených témat.²²

Nový obor ekologická logistika, studující vztah logistiky k ochraně životního prostředí, je jedním z pokusů, jak ozdravit planetu snížením emisí. Ekologizace by se tak přenesla i do přepravního podnikání, příkladem může být centrum ve švýcarském Oftringenu, logistický uzel a místo, kde se koncentruje zboží, které je přístupné co nejširší škále přepravních prostředků označených certifikací EMS, environmentálně zodpovědného řízení. A majitel biopekařství pravděpodobně raději najme dopravce, který používá ekologicky vhodnější strategie a technologie, protože tímto přístupem může zase přitáhnout podobně orientovaného zákazníka. Přesto i největší optimisté považují reálný posun k šetrnějšímu provozu za běh na dlouhou trať, ozývají se názory na kosmetický charakter celého projektu, a zda také nejde o greenwashingové pokrytectví.²³

²⁰ Nevrlý, M. Karpatské hry. Liberec: Vestri, 2006. ISBN 80-903029-5-5, s. 7.

²¹ Příroda a kultura, s. 247.

²² Patočka, J. Kacířské eseje o filozofii dějin. Praha: Academia, 1990. ISBN 80-200-0263-4, s. 125.

²³ Jindra, Š. Ekologistika on the road. Sedná generace, ročník XXII., č. 4, s. 12-13.

Člověk prý, dle představy nazývané psychologický egoismus, volí to, co se mu jeví jako pro něj nejvýhodnější, jedná bez ohledu na druhé i bez ohledu na dlouhodobější záměr. Erazim Kohák to vysvětluje sobeckým genem, díky němuž je altruistické chování nepřírozené a dokonce škodlivé pro obě dvě strany.²⁴

Opačný názor zastává britský ochranářský aktivista Sid Thomas, radikál, vedoucí kampaně proti lovu žraloků, velryb, tuleňů, proti ohrožení korálových útesů. Na otázku, co ho nutí jít do přímých akcí, odpovídá: „*Já tomu říkám gen soucitu. Myslím, že je to normální genetická mutace, že si neseme soucit v DNA*“.²⁵

1.3 Příroda jako cesta i cíl

Jan Keller, vyjadřuje svůj názor na české ekologické hnutí, které považuje za mrtvé, stejně jako hnutí protiglobalizační. Autorita environmentálního hnutí, dle něj, poklesla na nulu a ekologické hnutí má v současnosti horší pověst než na přelomu 80. a 90. let, kdy s nimi část veřejnosti spojovala naděje do budoucnosti. Ekologické problémy se naopak zvětšily růstem spotřeby, Keller mluví o její „*historicky bezprecedentní demokratizaci*“. Vývoj naší společnosti se ubírá opačným směrem než environmentalisty proklamovaná potřeba uskrovnění se, a ekologická stopa se tím naopak zvyšuje.²⁶

Také hnutí DUHA jako nejvlivnější česká ekologická organizace varuje před proměnou lesů v továrnu na dřevo, před skutečností, že současný zdravotní stav lesů je horší než před dvaceti lety a prosazuje nový lesní zákon zajišťující zdravé hospodaření, výběrné kácení, větší výsadbu a ochranu vzácných šelem. „*Díky nám byl zamítnut návrh na odstřel kriticky ohrožených rysů, pomohli jsme odvrátit návrhy na odtržení tisíců hektarů území od Národního parku Šumava a zabránili kácení ve zbytcích jedinečných pralesů. Iniciativou Velká výzva prosazujeme nový zákon, který závazně stanoví, že Česko bude snižovat závislost na drahých fosilních palivech.*“²⁷

Již šestnáct let pořádá každoročně Hnutí DUHA akce nazývané Týdny pro les, týkající se ochrany a obnovy zdravých lesů a krajiny. Oslovuje studenty i pracující a pro ty, kteří chtějí pomoci přírodě vlastníma rukama i se něco nového dozvědět, nabízí tak netradiční

²⁴ Kohák, E. Svoboda, svědomí, soužití. Praha: SLON, 2004. ISBN 80-86429-35-0, s. 86.

²⁵ Šimůnková, T. Rozhovor se Sidem Thomasem: V naší DNA je gen soucitu. Sedmá generace, ročník XXII., č. 5, s. 30- 31.

²⁶ Kouřil, V. Rozhovor s Janem Kellerem: Co může být radostnější než žít v pravdě? Sedmá generace, ročník XXII., č. 3, s. 42-45.

²⁷ www.hnutiduha.cz

dovolenou. Díky Týdnům pro les je možné zvládat i náročnější práce, na které nemají menší sdružení peníze, ani dostatek pracovníků. Tyto spolupráce jsou nejlepší dlouhodobé, účastníci se v následujících letech mohou vracet a vidět, jakým způsobem se místo vyvíjí.

Přírodě blízký les udržuje v krajině potřebnou diverzitu, je odolnější než hospodářsky spravovaný les, dokáže se sám obnovovat, vytváří přirozené klima bez teplotních výkyvů a díky zadržování vody snižuje nebezpečí povodní. Jak totiž dochází ke změnám vzhledu krajiny, vzniká potřeba nejen chránit mizející původní přírodu, ale i tvořit nové antropogenní prostředí snižující negativní dopad civilizace.²⁸

Chránit přírodu je nutností kvůli ní samé, kvůli živlům a životu, ale také kvůli sobě a budoucím generacím. Miloslav Nevrlý píše o Zadní zemi, o lesích pokrývajících víc než 70% plochy Labských pískovců, kde jsou na některých místech tisíce padlých a ztrouchnivělých stromů, pokácených a neodvezených, porostlých malými semenáčky, kde dojem pralesa umocňují kapradiny a zelené příšeří. Z tohoto kraje vymizeli koncem minulého století tetřevi, ale hnízdí zde sokoli stěhovaví a černí čápi, po téměř dvou stech letech se vrátili bobři, lososi a do čistých zarybněných vod i vydry.

Kraj Zadní země milují trempové, přátelé labských plchů, pod skalnatými převisy tráví noci, k životu jim stačí málo. I zde se psala trempská historie, pálení ohňů v lese v chráněné krajinné oblasti bylo trestné, státní hranice blízko, trempská osada Red River, místa pro potlachy, ostrovy svobody,... vydrželi jen ti nejzdatnější a nejzapálenější, v lese a ve skalních neolitických obydlích nejskrytější. „*Ráno trempové vymetou oharky z táboráku a na uhrabané ohniště položí zelenou smrkovou větvíčku jako stopu malachitového ptáčka.*“²⁹

Trempové jezdili spát pod širák, nebo, jak tomu bylo u trempů na řece Jihlavě, přespávalo se se souhlasem mlynáře v mlýnských stodolách. Jeden ze zakládajících členů „*T. O. Havaj*“ Hant’a vzpomíná na čtení rodokapsů a knížek s kovbojskou, trempskou a skautskou tematikou, kdy hrdinům záviděli svobodu, volnost, statečnost a odvahu, to byla pro ně ta největší lákadla. V „*T. O. Albatros*“ měli oblíbený náročný pochod 100 km za 24 hodin, pořádali velké vandry a vzpomínají na „*kanadu*“, na kruté vtípky tehdy pěstované ve velkém. Řeka Jihlava je i v současné době cílem vandrů, potlachů i zajímavých akcí. Od osmdesátých let, kdy zde vznikla trempská společnost „*Hudsons Bay Company*“,

²⁸ Jindra, Š. Duha v jesenickém lese. Sedmá generace, ročník XXII., č. 5, s. 16-19.

²⁹ Nevrlý, M. Chvály Zadní země. Liberec: Vestri, 2002. ISBN 80-90302-91-2, s. 29.

vysázeli trempové v každoročních akcích společně s kamarády sto tisíc stromků v různých koutech Vysočiny a stále pomáhají při údržbě chráněného území. Osadníci z „*T. O. Ztracenci*“ také potvrzují, že jejich aktivity jsou často spojené s přírodou, že se nejedná jen o divoké pitky kolem ohňů.³⁰

V některých osadách se dodržuje obřad Modlitebního kamene, kdy se při vstupu i při odchodu z lesa pokládá oběť na kámen jako poděkování za možnost vstupu na lesní území, kterému vládne trempský Bůh Pajda, snad příbuzný pohanského boha Peruna. Tento původně indiánský zvyk vypovídá o původu myšlenek trempského hnutí, které, i když třikrát zakázané, trvá u nás i na Slovensku víc než devadesát let.³¹

Většina prvních trempů, na počátku dvacátých let nazývaných Divokými skauty, byla původně členy skautské organizace, ale jejich touha po svobodě se s tehdejší skautským hnutím, s jeho organizovaností a symboly neslučovala. Žádná pevná organizace totiž neodpovídala jejich představám o svobodě, volnosti a romantice. Už před válkou se jezdilo na Berounku, Starou řeku, kde ve vápencových kaňonech hořely ohně, stavěly se sruby,... byli to předváleční praví trempové s třásněmi a stetsony. Seběhli na Kačák, do Kódské rokle do Údolí děsů, do jedné z nejstarších trempských osad, pamatující v 20. letech začátek trempského hnutí.³²

Bob Hurikán vysvětluje, proč trempovat: Unavené tělo i mysl se tím osvěží po celotýdenní práci díky zdravému ovzduší a „*primitivismu*“ indiánské romantiky a umožňuje jít hlouběji ke kořenům vlastního já. Trempové tak přenesli do dnešní doby romantiku, táboření a také důraz na samostatnost, družnost, kamarádství, sebekázeň a lásku k přírodě.³³

A již zmíněná touha po svobodě, volnosti a romantice se úzce pojí s lesní moudrostí a zálesáckou dovedností, na které je postaveno hnutí woodcraft. E. T. Seton, otec woodcraftu, nazval svou organizaci mládeže „*Woodcraft Indians*“, Indiáni lesní moudrosti a v ní postavil za vzor právě indiána. Měla čelit nástrahám civilizace pomocí indiánské cesty sebezdokonalování při aktivním pobytu v přírodě. To, jaký úspěch jeho filozofie měla i má dodnes, je vlastně popřením, že by byl pouhým snílkem.

³⁰ Kolektiv autorů. Tramping na řece Jihlavě. Dolní Kounice: redakce časopisu Oslavské boudy, 2008. ISBN neuvedeno, s. 111.

³¹ www.stopar.cz

³² Nejkrásnější sbírka, s. 50.

³³ Hurikán, B. Dějiny trampingu. Praha: Vydavatelství a nakladatelství novinář, 1990. ISBN 80-7077-432-0, s. 10.

Za toho byl považován Miloš Seifert, nadšený propagátor woodcraftu a pedagog, věřící, že přímé pozorování živých tvorů a rostlin vyvolá u studentů zájem a respekt, který vyústí v potřebu přírodu chránit. Vedl studenty k pozorování ptáků, kreslení květin a stromů, k diskuzím o vypozerovaných záhadách přírody, k obdivu a pokoře k ní. Úkol učitele viděl v učení se dívat, pozorovat, slyšet a vnímat všemi smysly, chodit s otevřenýma očima a učit chránit přírodu i veškerý život. Jeho překlady Setonových myšlenek daly za vznik českému woodcraftu i skautingu a podnítily zájem o indiánskou tematiku mezi tehdejší mládeží. Přesto, nebo právě proto byl považován za utopistu, nepřítele moderní civilizace, za pomatence, byl hanobený a zatracovaný.³⁴

Indiánovo krédo obsahuje návod šlechetného života, kde povinností je usilování o dosažení dokonalého lidství, seberozvíjení, zasvěcení službě lidu, víry v další život, v nesmrtelnost duše. Ze všech ctností si indián nejvíce vážil odvahy, cílem výchovy bylo učinit člověka umírněným, ale nebojácným a schopným obstát v každé situaci a těžké chvíli. Indián cítil hlubokou a trvalou lásku k zemi a k půdě, na které žil on a jeho lid po celé generace. Sváděl o ni zoufalý boj a pokládal za ni život.³⁵

Ve svých povídkách o zvířatech se Seton snažil přiblížit čtenářům americkou divočinu, život i zvyky zvířat, podílet se na jejich pozorování a díky tomuto poznání si zvířata i stále více mizející přírodu zamilovat. V příbězích jsou ukryté pravdy, které Seton přímo nesdělával, a proto je třeba číst mezi řádky. V každém případě přináší poznání a rozvíjí touhu jít po nových cestách, sledovat stopu a naučit se znát les i jeho obyvatele.³⁶

Liga lesní moudrosti je založena na myšlence, že zájem o život v přírodě zůstane chlapcům a děvčatům, i když vyrostou. Za ustálené měřítko zvolil Seton „*orlí pera*“ jako poctu za výkon a „*mistrovství lesní moudrosti*“ udělující se za všestranné dovednosti v daném oboru. Vytvořil celý systém zkoušek, ve kterých si každý může, dle svého talentu i zájmu, najít svoje téma, ve kterém uspěje. Dle Setona je polovina našich nemocí v mysli a polovina v domech. Nestačí jen děti a mládež vzít do přírody, je třeba je naučit chápat táboření jako druh umění a nabídnout jim možnost sportu a studia přírody.

K zvládnutí těchto dovedností měla sloužit Kniha lesní moudrosti, ve které Seton shromáždil a v hlavních rysech načrtl indiánský způsob života, dovednosti a myšlení tak,

³⁴ Kupka, M. Miloš Seifert-advokát přírody. Sedmá generace, ročník XXII., č. 4, s. 21-23.

³⁵ Poselství rudého muže, s. 46.

³⁶ Seton, E. T. Děti divočiny doma. Praha: Walden, 1924. ISBN neuvedeno.

aby je zpřístupnil dětem, mládeži i dospělým. A ve Svitku březové kůry píše o zákonech lesní moudrosti, o možnosti nápravy špatných výchovných metod a zábavy pomocí myšlenek woodcraftu, o smysluplné náplni volného času všech věkových kategorií. *„Lesní moudrost říká všem, kdož by chtěli poznat tajemství lesů, sílu, kterou dává služba, a tajnou stezku, která vede k nejvyššímu úspěchu: pojd', snaž se pochopit smysl sněmovního kruhu, sněmovního ohně a kmenového přátelství. Když se naučíš tohle, tvoje srdce získá i všechno ostatní tak samozřejmě, jak se tvoří křišťál v tvrdé skále. To všechno nám dává lesní moudrost. To všechno znamená skutečné lidství.“*³⁷

Současné pojetí Ligy lesní moudrosti se od Setona neodklonilo, stále považuje indiána za ideálního hrdinu, mužného a statečného, který společně s kouzly obřadů, kmenových zvyků, pestrých šerp a „*orlich per*“ rozvíjí citové vnímání přírody i celého světa, působí na podvědomé složky osobnosti a je dobrou inspirací pro oddílovou činnost. Není tedy útekem od skutečného života v civilizaci, ale prostředkem, jak nejlépe plnit cíle, které se jmenují „*Čtyři světla*“, jsou zažehnutá z velkého ústředního ohně „*Lesní moudrosti*“ a naplňuje se v nich: čistota jedince i ochrana přírody, pokora a pravdomluvnost, odvážnost a mlčenlivost, laskavost a ochota pomoci. Zásady woodcraftu zmiňují význam kruhu táborového ohně, význam rozvoje síly, mrštnosti, důvtipu, šikovnosti, význam táboření jako „*spásy před shonem přepracovaného světa*“.³⁸

³⁷ Seton, E. T. Kniha lesní moudrosti. Praha: Olympia, 1970. ISBN neuvedeno, s. 143

³⁸ www.woodcraft.cz

2 JUNÁK – ČESKÝ SKAUT

2.1 Charakteristika Junáka

V roce 1914 mělo skautské hnutí v Čechách i na Moravě dobré vyhlídky pro založení první skautské organizace. Jako skautský odbor ve Svazu českých spolků a přátel pro tělesnou výchovu mládeže existoval již dva roky, ale až nyní se stal nezávislým právním subjektem. Byl ustanoven jako spolek Junák-Český skaut, do vedení byli zvoleni významní školští pracovníci, zemští inspektoři, pedagogové a vrchním vůdcem se stal prof. A. B. Svojsík.³⁹

O Junáku napsal: „*Těžko posoudit, kdo má o které odvětví skautingu větší zásluhy, zda Seton, nebo Baden-Powell. Jisto jest, že ona romantičnost, poetičnost a láska k přírodě jsou především zásluhou Setonovou, kdežto pořádek, kázeň, organizace jsou zase dílem Baden-Powellovým.*“⁴⁰

Vedle disciplíny a organizace byla další Baden-Powellovou myšlenkou možnost velkého bratrství mladých lidí bez rozdílu původu, rasy a vyznání. Jako důstojník sloužící v Indii viděl, jak jazykové znalosti mohou zmenšit propast mezi dvěma kulturami, jak mohou být klíčem k vzájemnému pochopení mládeže, která nemá, na rozdíl od dospělých, takový problém překonat rozdíly kulturního prostředí. Přestože ve svých dopisech píše o znepokojení nad nesmyslnou válkou Anglie proti Búrům a Zuluům, které poznal jako pohostinné a srdečné lidi, byl to on, kdo se podílel na výcviku speciálních zvědě schopných vyhodnotit stopy nepřítele a donést podrobné informace z nepřátelského tábora. Nazval je skauty.⁴¹

Činnost Junáka nepřerušila ani válečná atmosféra, myšlenkou v té době byla ochrana národního rázu skautingu a sbírání zkušeností. Symbolem zůstala černá psí hlava nakreslená pro Junáky Mikolášem Alšem.

Již v první polovině minulého století mysleli skauti na ochranu života rostlin, zvířat a stromů, ke kterým měli přímo posvátný vztah. A aby měli v lásce svoji vlast, museli se naučit ji poznávat, nejdřív v místě bydliště, později v jeho širším okolí a k tomu sloužily motivační hry a akce, které byly o prázdninách často realizovány formou putovních táborů.

³⁹Plajner, R. Zavátou junáckou stezkou. Praha: Junák, 2001. ISBN 80-86109-63-1, s. 31 (dále citováno jako Zavátou junáckou stezkou).

⁴⁰Šantora, R. a kol. Skautské století. Praha: Junák, 2012. ISBN 978-80-204-2622-2, s. 20 (dále citováno jako Skautské století).

⁴¹Hansen, W. Vlk, jenž nikdy nespí. Praha: Scouarch, 1994. ISBN 80-901049-1-6, s. 61.

Šestým článkem junáckého zákona se stala ochrana přírody a přírodního prostředí trvalou a podstatnou částí výchovného programu, skauti skládali zkoušky z pozorování i teoretických znalostí přírodovědných disciplín.⁴²

Lesní moudrost znamená znalost přírody a života v ní a R. Baden-Powell považoval za nejkrásnější stránku skautského života táboření a všeobecně pobyt v přírodě, dobrodružství spojené s putováním, sledování zvěře ne pro její zabíjení, ale pro pozorování v přirozeném prostředí a studování jejich zvyků spojené se všímáním si okolí. *„Měj na paměti, že pro skauta, je-li ve společnosti jiných lidí, je ostuda, jestliže z nich někdo spatří něco, ať již malého či velkého, blízko či daleko, vysoko nebo nízko, co on sám předtím neopozoroval.“*⁴³

Dvacetiletý Jaroslav Foglar popisuje ve svém deníku každodenní táborové příběhy, jako jízdu najatým železničním vagonem a stavění tábora, vznik Svazu Třinácti, jehož členové museli dodržovat třináct pravidel, a také jak probíhal denní táborový program se skautskými činnostmi i zábavou, jak si vařili, jak volili „vytrvalce“ v práci, ve spaní, v brečení, ... také koupání v čisté Sázavě, noční hlídky, večerní vyprávění. *„Další tři dny uběhly bez jakýchkoliv zvláštních příhod. Bylo krásné počasí, koupali jsme se, vystavěli stan pro zásoby a zřídili dvířka ke všem stanům. Byl zhotoven vor z připravených kmenů...“*⁴⁴

Druhá světová válka byla pro Junáka prvním zastavením s konfiskací majetku a výslechy, výchova v Junáku přímo směřovala k odbojové činnosti a toho si byli Němci vědomi. Po válce a po smrti zakladatele skautingu Roberta Baden-Powella, přijel do Československa plukovník J. S. Wilson, ředitel mezinárodní skautské kanceláře, odborník na život v přírodě, a chtěl si ověřit připravenost skautských vůdců. Byl s výsledky spokojen a tehdy potvrdil nezávislost Junáka na politických stranách i skutečnost, že je nevládní a demokratický. Junák se tak stal opět v dalších letech pro diktaturu nepohodlný.⁴⁵

Po rozpadu socialistické soustavy narážela nově vzniklá organizace na nedostatek schopných a charakterních lidí pro řídicí skautské funkce a také na pochybnosti ze strany

⁴² Zavátou junáckou stezkou, s. 43.

⁴³ Baden-Powell, R. Skauting pro chlapce. Praha: Junák, 2007. ISBN 978-80-86825-21-3, s. 23. (dále citováno jako Skauting pro chlapce).

⁴⁴ Foglar, J. Tábor Svazu Třinácti. Praha: Junák, 1999. ISBN 80-86109-22-4, s. 13.

⁴⁵ Zavátou junáckou stezkou, s. 177.

vyspělých západních demokracií, které viděly míru mravní a společenské destrukce způsobené léty života v totalitním režimu a obávaly se, zda se český Junák může stát plnoprávným členem světového skautského společenství. Proto byla v Sedmibodovém prohlášení obsažena formule, týkající se nestrannosti organizace a vázající se k myšlenkám a zásadám R. Baden-Powella a A. B. Svojsíka.⁴⁶

A byly to zásady, podle kterých měli být chlapi vychovávaní pro mírový život, tak, aby se z nich stali odpovědní občané a dobří lidé. V okolních zemích se skautingu chopili hlavně vojenští činitelé, ale pro český skauting je charakteristické, že u jeho kolébky stáli pedagogové. Svojsík, který vstoupil na skautskou stezku v roce 1911, rozpoznal, a jeho cesta do Anglie to potvrdila, že nejde o rozšíření tělesné výchovy, ale o zcela nový a zásadní systém výchovy mládeže.⁴⁷

Přes velké a opakované úsilí A. B. Svojsíka, který viděl v osobním setkání T. G. Masaryka se světovým náčelníkem příležitost, jak posílit význam tehdejšího Svazu Junáků, R. Baden-Powell nikdy Československo nenavštívil. Všeobecně se ale toto setkání očekávalo ve třicátých letech, po propůjčení Řádu bílého lva Baden-Powellovi prezidentem republiky. V té době u nás probíhaly velkolepé Tábory slovanských skautů s mezinárodní účastí, kterým předcházela tři světová jamboree, a také o dvacet let dříve mnohem skromnější, ale pro československého Junáka důležité Svojsíkovy tábory, které začínaly jako pedagogický pokus využít pobyt v přírodě k badenpowellovské výchově k dobrému občanství a které slouží jako jeden z nástrojů skautské výchovy dodnes.⁴⁸

2.2 Principy Junáka

Prvním junáckým principem je povinnost hledat v životě vyšší hodnoty než materiální. Rozvinuté svědomí, ke kterému skautská výchova směřuje, dokáže uplatňovat mravní normy při řešení náročných situací, nebo při situacích vyžadujících statečnost, obětavost a vytrvalost. Povinnost vůči Bohu a duchovní dimenze je vyjádřena ve slibu a zákonu a je možné si ji představit jako tři etapy na cestě chápání: správně jednat, aktivně prosazovat energii dobra, obracet se ke každé bytosti a nabízet jí své přátelství.⁴⁹

⁴⁶ Zajíc, J. a kol. Myšlenkové základy skautingu. Praha: Junák, 2001. ISBN 80-86-109-73-9, s. 19 (dále citováno jako Myšlenkové základy skautingu).

⁴⁷ Skautské století, s. 19.

⁴⁸ Zavátou junáckou stezkou, s. 84.

⁴⁹ Zajíc, J. a kol. Kdo jsem. Praha: Junák. 2008. ISBN 978-80-86825-32-8, s. 11.

Druhý princip zakládá povinnost vůči vlasti a ostatním lidem, bez rozdílu národnosti a sociálních skupin, zavazuje úctou a láskou k bližním i k přírodě. Důležitým místem pro výchovu dětí v dobré občany je fungující oddíl, kde družinový systém učí základním demokratickým principům a spolupráci, kde jsou vedeni k zájmu o dění kolem sebe a kde se učí schopnostem ho aktivně ovlivňovat.

Třetí princip se týká povinnosti vůči sobě pomocí systému postupné sebevýchovy obsahující jak osobní rozhodnutí, tak dodržování kodexu etického chování. Jsou to hodnoty, na kterých skauting funguje a na kterých by měla být založena i celá společnost.⁵⁰

Mezinárodní přátelství lze navázat na jamboree, kam poprvé v roce 1920 sezval skauty celého světa Baden-Powell a kde se každé čtyři roky setkávají zástupci skautů a skautek téměř ze všech zemí světa, aby na této velké společenské události tábořili, pracovali a soutěžili. Skauti tak zjistí, co mají s ostatními společného, co rozdílného a „*že poselství hodnot se uchýtilo nejenom v české kotlině, ale i na úpatí And, nebo na ostrově Šikokú*“.⁵¹

A. B. Svojsík připomíná, že návrat k přírodě po vzoru prvních osadníků, domorodců a objevitelů, návrat k zdravému primitivismu a výchova školou práce je pro skauty tím nejlepším vzorem i pobídkou. Za stejně důležité považuje mládež získat pomocí důvěry, úcty a lásky a teprve potom přistupovat k nenásilné výchově pomocí správných a prospěšných zásad, probouzet samostatnost a podnikavost, podporovat duševní, morální i fyzické schopnosti dětí a mládeže. Skautování považuje za nejpřirozenější cestu, jak rozvíjet schopnosti a vlohy, jak nenásilnou formou si v přírodě ověřovat získané teoretické poznatky, jak vychovávat jedince v soucitného člověka a také odvrátit nebezpečí negativních stránek společnosti.⁵²

Baden-Powell v příběhu vypráví o potřebě „*odkopnout ne ze slova nemožné*“, o překonání nesnází pomocí vůle vytrvat a o poučení se z chyb. „*Nikdy jsem nenarazil na neúspěšné mladé lidi mezi těmi, kteří vyrazili s opravdovým přáním pracovat a schopných držet se své práce, jednat přímo a neopíjet se.*“⁵³

Také Svojsík připomíná skutečnost, že ti, kteří se jako skauti naučili žít ve volné přírodě, být odkázáni sami na sebe a sami si pomoci v nepříznivé situaci, se lépe začleňují

⁵⁰ Klápště, P. a kol. Svět kolem nás. Praha: Junák. 2008. ISB N 978-80-86825-31-1, s. 23.

⁵¹ Zahraniční odbor Junáka. Mezinárodní rozměr skautingu. Praha: Junák. 2005. ISSN 1210-9827, s. 30.

⁵² Základy junáctví, s. 61.

⁵³ Skauting pro chlapce, s. 269.

do společnosti a získávají zaměstnání. Souvisí to se skromností a podnikavostí, kterou se naučili během táboření. Zkušený táborník si dokáže maličkostmi zpříjemnit život v přírodě, zná způsoby, jak se chránit před zimou, deštěm, jak zbudovat z větví místo k přenocování, jak si uchovat dobrou náladu. Na táborech je pracovní tvořivost nejen podporována, je přímo nutná jak po praktické stránce, tak po výchovné a vzdělávací, protože slovní poznatky často rychle z paměti vyprchají, ale praktické schopnosti, pokud jsou dobře osvojené, zůstanou.⁵⁴

2.3 Junácké výchovné metody

„Osamělé noční ohně mně byly nade vše. Také hry jsem miloval, hry osamělých na cestě, divoký zpěv po lesích, při kterém jsem se zalykal radostí... Sem s tebou, hedvábný bratříčku, blaženější je dávat než brát! Ale nejdůležitější je probudit touhu. Otevřít oči. Nadchnout. To je nejtěžší úkol. Ostatní už záleží jenom na tobě.“⁵⁵

Václav Břicháček považuje hru za nedílnou součást skautského života, poukazuje na oblast výchovy v minulosti zanedbávanou, vztahující se k hledání a rozvíjení organizačních talentů, z kterých by v budoucnu mohli vyrůst manažeři. Do her doporučuje začlenit prvky pracovních činností, nejlépe takových, které zvelebí klubovnu, okolí bydliště, pomůžou přírodě, nebo které jsou potřeba při stavbě tábora. Tím se vytváří nejen dovednosti, ale i styl práce. Skauti i skautky si tak ověřují, co umějí, co je baví, k čemu se hodí, a to jim může pomoci při výběru školy nebo budoucího povolání.

„Při hrách se snadno zamění cíle a prostředky. Hry by měly být pro vůdce vždy jen účinným výchovným prostředkem. Stane-li se hra sama o sobě cílem, pak to bývá závažná chyba. Něco jiného však hra znamená pro děti. Pro ně je zcela přirozeně hra cílem, chceme vyhrát, být první a dokonalí, ale přitom dodržet pravidla a hrát čestně.“⁵⁶

Jak vyzkoušet postřeh, všímavost a bystrost, jak vymyslet hru, aby měla smysl, shrnul Vladimír Rogl do své knížky, která je určena hlavně pro skautské družiny, ale i pro jednotlivce: Například v lese, kde každý z hráčů běží stejnou trasu, si musí všimnout toho, co do lesa nepatří, jako třeba na kmeni dubu jehličnaté větve, smrkové šišky na borovici, houby na keři, a to není nic jednoduchého, když se běží na čas. V knížce jsou

⁵⁴ Základy junáctví, s. 405.

⁵⁵ Karpatské hry, s. 7.

⁵⁶ Břicháček, V. Skautské putování po stezce životem. Praha: Fons, 1995. ISBN neuvedené, s. 98. (dále citováno jako Skautské putování).

radu pro stopování, jak se je učit ve sněhu a potom teprve v hlíně a s tím souvisí orientace v terénu, jakýsi „*ptačí kompas*“ i zkušenost, jak najít správný směr. Dost obtížné se jeví určování světových stran podle letokruhů, rostlin a včelích úlů, nehledě na Jižní kříž, který u nás není vidět. Znalost topografických značek Rogl doporučuje si nacvičit v klubovně pomocí topografického domina, které si každý oddíl může sám vytvořit a namalovat a které později usnadní v terénu práci s mapou.⁵⁷

Co může zpestřit oddílovou činnost i motivovat k větší snaze i výkonům, je bodování. Každý měsíc je vyhlášen vítěz i pořadí dalších závodníků a začíná bodování nové. Body se dají získat docházkou a dochvilností, za výsledky závodů a soutěží, za splnění domluvených věcí, za skautské znalosti a dovednosti, za splnění povinností. A stejně tak se i strhávají. Rozvíjí se tak nejen zručnost, schopnost a odvaha, ale také odpovědnost, zdvořilost a mravnost.⁵⁸

Protože ke skautskému programu patří průzkumné městské hry, často se odehrávající za tmy, jsou si skautští vůdci vědomi nebezpečí číhající jak ve výklencích a průchodech, tak na silnicích. Vlčata a světlušky se učí důležitá telefonní čísla a dopravní předpisy. A protože dobrý skautský oddíl neupadá začátkem zimy do spánku, učí vůdčové, jak se zachovat při bloudění, kdy nejlepší ochranu před vichřicí a vánicí poskytuje les. Na zimních výpravách, pokud je dostatek sněhu, družiny zkouší stavbu bivaku a skutečně zjišťují, že se vnitřní teplota postupně zvyšuje a vichřice se dovnitř nedostane a že má sníh dobré izolační vlastnosti.⁵⁹

Miloš Zapletal zve ve své knize na objevitelské výpravy pro všechna roční období a pro všechny, co chtějí zažít své vlastní dobrodružství a zahlédnout to, co je pro mnohé skryté. Nenásilnou formou vychovává k ochraně přírody, radí, jak opustit tábořiště, aby ho neobjevil ani bystrý stopař, jak voláním, světlem nebo pískáním přivolat pomoc,... ale hlavně dává návody, jak pozorovat. Množství druhů trav na palouku, stavbu travního stébla, kolik párů tykadel má plzák a jak dlouhou vzdálenost urazí za pět minut, kolik bukvic obsahuje jedna číška, a radí ochutnat bílé jádro, všimnout si, jak poštolka ze vzduchu útočí na kořist, zachytit několika tahy tužkou její stínový obrys,... Radí:

⁵⁷ Rogl, V. Správnou stopou. Praha: Cesty, 2000. ISBN 80-7181-388-5, s. 43 (dále citováno jako Správnou stopou).

⁵⁸ Foglar, J. Kronika ztracené stopy. Praha: Naše vojsko, 1970. ISBN neuvedeno, s. 159 (dále citováno jako Kronika ztracené stopy).

⁵⁹ Břicháček, V. a kol. Buď připraven. Liberec: Skauting, 1998. ISBN 80-85421-26-7, s. 31 (dále citováno jako Buď připraven).

„Dívej se!“⁶⁰

„Květiny jsou v naší Ztracené stopě něčím posvátným. Neutrhneme zbytečně ani jednu, trháme jen pro svou sbírku, nebo do Zálesáckých knih.“ Tak nabádá Jaroslav Foglar k ochraně přírody, k zbytečnému neničení rostlin a naopak vede k jejich poznávání tím, že si každý může zvolit „erbovní květinu“ jako svůj osobní znak a dozvědět se o ní co nejvíce.⁶¹

Jsou dvě činnosti, u kterých vydrží vlčata nejdéle: pohybové hry a když naslouchají poutavému vyprávění. Obojí by nemělo chybět na žádné schůzce, stejně tak jako střídání her s klidnou činností, křiku s tichem a také s držením se moudra: v nejlepší přestat a začít něco jiného. „Černý vlas měl ve svém srubu několikeré shozené parohy svého jelena. Když se na ně díval, říkal si: Jsme si tak podobní. On shazuje parohy, narůstají mu větší a krásnější. Já se učím rok za rokem lépe znát život v lese a zároveň sílím.“⁶²

2.4 Junácký kolektiv

Rudolf Plajner se zmiňuje o humanitní práci Junáka za první světové války, o sbírce peněz, oblečení a potravin pro postižené rodiny, na jejich osvědčení se v roli organizátorů, strážců bezpečnosti a hlídek první pomoci. „Obětavá služba bližním, uložená junákům jak jejich zákonem, tak slibem, je jedním ze základních pilířů junácké etiky. Nikdo z nás, členů velké skautské rodiny, se jí nemůže a také nesmí vyhnout.“⁶³

Současný Junák vychází ze situace v Česku, kde stovky tisíc dětí mají nějaké zdravotní znevýhodnění, kde žijí děti ze sociálně slabých rodin, etnických menšin a kde žijí děti cizinců. Zabývá se tématem práce s těmito dětmi, od sběru informací a okolností, které provázejí znevýhodněné dítě, přes opatření směřující k začlenění dítěte do oddílu, až po nastavení takových podmínek, aby oddíl fungoval i nadále podle dosavadních standardů. Také parafrázuje skautské heslo: „Bud' připraven“, aby každý vedoucí, na základě informací, byl schopen odpovědět na otázku: „Jsem připraven na práci s dítětem s tímto typem znevýhodnění ve svém oddíle?“⁶⁴

⁶⁰ Zapletal, M. Výpravy za dobrodružstvím. Praha: Albatros, 1986. ISBN neuvedeno, s. 208.

⁶¹ Kronika ztracené stopy, s. 149.

⁶² Hájek, P. S vlčaty krok za krokem, rok za rokem, Liberec: Skauting 1996. ISBN 80-85421-17-8, s. 159.

⁶³ Plajner, R. Úsvit českého junáctví. Praha: Junák, 1992. ISBN 80-85209-25-X, s. 164.

⁶⁴ Zeman, V. a kol. Z nevýhody výhoda. Praha: Junák, 2011. ISBN neuvedeno, s. 8. (dále citováno jako Z nevýhody výhoda).

Díky tomu, že je Junák téměř v každém městě, má možnost vyhledávat děti, které potřebují podporu, a může tak najít svou novou roli pro 21. století. Družinový systém je také vhodným prostředkem ke smazávání sociálních a kulturních rozdílů, v týmu je důležitý každý člen se všemi dovednostmi, které umí.

„Překvapilo mne zjištění, že posádky se začínají mezi sebou hádat. Někdy to vyhlíží jako takové dobírání, rejpaní, které nemá v úmyslu nic špatného. Ale byly i projevy nevraživosti. To mne zneklidnilo.“ Mirko Vosádka vypráví o vodáckém skautském oddíle, kde bylo třeba řešit konflikt mezi nováčky, u kterých se ještě nevytvořila vazba spolupráce. Ve skautském oddíle se v případě neúspěchu nějaké akce nehází vina na jednotlivce, spíš se mluví o tom, jak se příště půjde na věc, aby se neúspěch neopakoval. Kamarádství je budováno na důvěře a úctě člověka k člověku, nikoliv na využívání partnera pro svůj prospěch.⁶⁵

U dětí s postižením je třeba dát pozor, aby nedošlo na úkor ostatních dětí k přílišnému přizpůsobování, aby se tyto děti naučily žít mezi ostatními, protože ne vždy je možné program optimálně upravit. Také se doporučuje rozlišit, v čem má dítě potíže a co může úspěšně splnit, třeba i v delších časových limitech, čím se zamezí zbytečným úlevám a zároveň se připraví prostředí pro motivaci, pozitivní hodnocení a podporu sebevědomí.

S celou oblastí znevýhodnění pracují skautské stezky rozdělené do stupňů *„Cest země, vody, vzduchu a ohně“*, ve kterých děti plní úkoly spojené s *„růzností světa“*: Historicky si připomínají památky vázající se k různým národnostem i událostem týkajících se odlišného náboženství či menšin na našem území, učí se přijímat bez posměšků a předsudků odlišnost lidí, snaží se ze své řeči vymazat slova dávající nálepky, vtipy týkající se předsudků a podobně.⁶⁶

Ukazatelem toho, jestli se vývoj ke službě a pomoci druhým ubírá správnou cestou, nebo jestli zaostává, je výčet kompetencí pro jednotlivé věkové skupiny: vlčata a světlušky si mají všimnout, když lidé z jejich okolí něco potřebují, a pomoci dle svých možností, skauti a skautky se by se měli pravidelně zabývat tím, jak druhým dělat radost, roveři a rangers se snaží zapojit do dobrovolnických akcí, podílí se na integrování těch členů, kteří jsou ze sociálních nebo etnických důvodů nějakým způsobem znevýhodnění.⁶⁷

⁶⁵ Vosádka, M. Z deníku kapitána, Praha: Leprez, 1997. ISBN 80-86061-07-8, s. 229.

⁶⁶ Z nevýhody výhoda, s. 106.

⁶⁷ Šimková, S.; Zajíc, J. Můj kamarád. Praha: Junák, 2013. ISBN 978-80-86825-84-7, s. 95.

„...Pro děti, které svůj systém hodnot teprve hledají a tvoří si jej, je užitečné, aby takový přehled toho, co je a není správné, měly daný z vnějšku. Pomůže jim se rozhodovat a později si na jeho základě samy určit, co považují za „zákony“ svého života. Proto je vhodné, aby se děti skautský zákon naučily a prožily jeho praktický dosah...“⁶⁸

Skauting funguje v úzkém kolektivu lidí, kteří se znají řadu let a mají společné zážitky, ale přesto i zde může nastat nebezpečí šikany a skauting předchází těmto negativním jevům preventivním zařazováním aktivit pracujících se sebedůvěrou i s posilováním dobrého ducha celého oddílu. Ona ta hranice mezi pocity různých lidí je velice tenká. Co jeden považuje za hru, vnímá druhý úplně jinak. V tomto opět fungují jasně nastavená a společně dodržovaná oddílová pravidla.⁶⁹

Vůdce skautského oddílu by měl věnovat větší péči těm dětem, které jsou nápadné nekázní, agresivitou, nebo těm, jejichž chování se bez zjevných příčin mění k horšímu. Nejlepší prevencí, jak předcházet nejrůznějším poruchám, je aktivní životní styl, nabídka zajímavého programu, přátelské vztahy a skupinový „tlak“ pozitivním směrem, podpora zájmů dětí a mládeže a také otevřený přístup k drogové problematice, dostatek odborných informací, důvěra a osobní příklad těch, kteří se na vedení podílejí.⁷⁰

Petr Hájek nastavuje zrcadlo vůdci vlčácké smečky, ve kterém se odráží intuitivní chápání dítěte, schopnost přizpůsobit se dětské hře a obraz chlapce, kterým stále, aspoň v koutku duše, vůdce zůstal. Přestože cíle vzdálené jsou mnohdy vznešené, touží dětská mentalita po blízkých cílech a ty je možné plnit právě dennodenními dobrými skutky a také zamyšlením se, jak co neúčinněji pomáhat. Ve škole, doma, cestou, mezi kamarády, v přírodě. Nemusí být veliké, jejich síla je v množství a soustavnosti.⁷¹

Václav Břicháček považuje za úkol skautského vůdce udržovat a posilovat dětské ideály, udržovat pozitivní vztahy mezi dětmi a skauty i skautky převést přes mnohá úskalí do roverského věku. *„Přitom nedopustit, aby si děti osvojovaly zdánlivě snadné cesty, vedoucí k životu bez ideálů, bez duchovní náplně, mířící ke konzumnímu životnímu stylu a k prostřednosti.“⁷²*

⁶⁸ Voňavková, V. a kol. Tichou poštou, Praha: Junák, 2005. ISSN 1210-9827, s. 15.

⁶⁹ Z nevýhody výhoda, s. 90.

⁷⁰ Buď připraven, s. 173.

⁷¹ S vlčaty krok za krokem, rok za rokem, s. 10.

⁷² Skautské putování, s. 100.

I. PRAKTICKÁ ČÁST

3 EMPIRICKÁ ČÁST

3.1 Projekt empirického výzkumu

Empirická část je kvalitativním výzkumem, bude obsahovat šest rozhovorů, které jsem prováděla na konci roku 2013 a začátku roku 2014 a které se týkají práce v skautské organizaci Junák. Účastníci jsou aktivní členové Junáku, ve většině případů již od dětství, a k vedení se dostali přirozenou cestou, protože Junák si sám vychovává vůdce ze svých členů. Účastníci mají různě bohaté zkušenosti vycházející z délky působení na vůdcovských pozicích.

3.2 Rozhovor č. 1 – Přema

Z účastníků je nejstarší, je mu třicet pět let a pracuje ve Zlíně jako středoškolský učitel. Ve skautingu působí již řadu let, celkem devět let vede oddíl, kde začínal na pozici rádce družiny, tedy malé skupinky kluků šesti až osmičlenné a posléze přešel k vedení celého oddílu, který sdružuje dvě družiny a několik jeho vrstevníků.

Posláním skautingu je vychovávat dobré občany a ctnostné lidi. Jak do toho podle vás zapadá kladný postoj skautského hnutí k přírodě? Čím je příroda tak důležitá pro formování osobnosti člověka?

Kladný postoj k přírodě je naprosto zásadní součástí skautské výchovné metody. Příroda je proto tak důležitá, že ve městě člověk může snadno nabýt dojmu, že technika všechno vyřeší, že stačí někam zavolat nebo nějaký přístroj zapnout, případně popohnat a všechno bude klapat. V přírodě se velice jednoduše stane, že člověk musí snášet nepohodlí, že všechno nejde tak, jak si sám naplánoval, a právě to ho nutí se sám postarat, dbát o svoje věci, všimnout si kolem sebe, předvídat, prostě být připraven tak, jak to skauti mají koneckonců ve svém slibu. Také lze pocítit, že příroda má nad člověkem stále navrch, a učí tak pokoře, sebepřekonání a tak podobně. A právě ten pocit, že všeho lze docílit snadno, pocit, který občas dnešní společnost má, je zhoubný, protože kliknout a získat zážitek zdaleka není totéž co propotit tričko a při tom ten zážitek získat.

Jaké používáte v oddíle výchovné vzory? Nejedná se jen o idealizování přírodních národů a s nimi spojené falešné romantiky?

Nepochybně si přírodní národy, jmenovitě indiány, idealizujeme, o tom není sporu. On není důvod si myslet, že jsou to lepší lidé jen proto, že žijí v přírodě. Oni jsou lepší právě v tom, o čem jsem před chvílkou hovořil, díky jisté schopnosti vidět, když se dívají, postarat se, předvídat, nenechat se zaskočit a tak dále.

Jaké pozorujete změny v chování a jednání dětí a mládeže během vašeho výchovného působení ve vztahu k přírodě?

Těch změn si samozřejmě nelze nevšimnout, já jsem si žádnou statistiku nikdy nedělal, ani to není nutné, ta změna je skutečně patrná na první pohled. I když dnes pro tu nejmladší generaci většinou není příroda příliš interaktivní, v tom počítačovém smyslu to myslím, a také je nepohodlná. Dnešní generace nemá potřebu příliš znát svoje okolí, nemluvě o tom poznávání přírodním. Řada dětí je schopna vyprávět například o pralese neuvěřitelné podrobnosti, protože viděly v televizi dokument, ale v životě nebyly v lese za městem, třeba. Chybí tady takzvaná území nikoho, kam by partičky děcek mohly pronikat na svých dobrodružných výpravách a objevovat vzdálené světy. Rodiče jsou často rádi, že se děcka nepoflakují nikde venku, že je mají doma pod dozorem, a neuvědomují si, že právě tím své děti ochuzují o podstatný rozměr poznávání světa.

Skauting tedy zprostředkovává styk s přírodou, pozoroval jste nějakou konkrétní změnu, co se týče osobnosti, nějaký konkrétní projev při aspoň tomto částečném spoluzití s přírodou?

Je to problematické, jde o to, že některé ty děti jsou natolik spokojené s tím, co mají doma a co jim poskytuje právě ta moderní technická společnost, že se je nepodaří nikdy přesvědčit o možnosti jiného nazírání na svět nebo o možnosti získání zážitků kontaktem s přírodou. Na druhou stranu, když děcko pochází třeba z rodiny, kde se občas do toho lesa vyrazí, tak tam ten skauting může jednoznačně prospět a otevřít možnosti, které by doma třeba neměli. A potom existují jednotlivci, a těch je skutečně velmi málo, kteří se nechají přesvědčit, kteří uvěří těm starším, kteří o tom vykládají, a pak na to skutečně sami přijdou také.

Jaké pozorujete změny v chování a jednání v kolektivu během skautské výchovy?

Já jsem zapomněl před chvílkou říct jednu podstatnou věc, to, co jsem říkal, neplatí pro všechny, je to takový trend, ale netroufnu si soudit, jestli se to týká poloviny populace, nebo devadesáti procent, nebo ještě nějakého jiného čísla, takže to, co říkám, rozhodně není bez výjimek.

A s tím kolektivem je to tak: Jak jsem říkal, dnešní děti jsou daleko raději doma a rodiče to v zásadě vítají a s tím právě souvisí, že se velice málo setkávají s vrstevníky. Dneska sice existují dětské party, je to psychologicky daná potřeba, tomu se člověk asi vývojově nevyhne, ale velice často vznikají ve virtuálním světě, v online hrách, nebo jiných prostředích, a když k tomu připočteme množství jedináčků a neúplné rodiny, tak je velice pochopitelné, že ty děti se nemají kde naučit omluvit, kde se naučit vycházet v kolektivu, a právě v tom je ta družina naprosto neocenitelná, samozřejmě pokud to všichni dostatečně chápou a pokud je to na úrovni jejich věku a vývoje správně vysvětlováno. Protože to je kromě školní třídy velice často jediná možnost, jak se dostat mezi vrstevníky, a školní třída, jak známo, často trpí všelijakými, ne úplně ideálními vztahy. Takže pak ten skaut může být jedinou možností a je třeba velice dbát na to, aby se třeba ty školní nešvary nepřenesly do družiny v případě, že je v družině více spolužáků z jedné třídy, tam je potřeba si toho hodně všimnout, ne snad okatě působit, to by mohlo být kontraproduktivní, ale musí na to prostě rádce dávat pozor.

Dřív se na táboře tábořilo, nyní se více hrají hry. Souhlasíte s tímto tvrzením? A jestli ano, jaké to má výhody a nevýhody z hlediska vaší práce i výchovných výsledků?

Je to přesně tak, jak je otázka položena, asi bych to sám od sebe takto neformuloval, nenapadlo by mě o tom přemýšlet. Výhod pár se najít dá, ale takovýto program sestavený převážně z her je v podstatě v organizaci jednodušší, má to nějaký rámec, děti se naženou do nějakého herního území, vysvětlíte pravidla, hraje se tak, jak to hráčské zaujetí vyžaduje, a pak se jdou všichni věnovat něčemu dalšímu, je to v tomhle tom každopádně jednodušší. Další věc, kterou by šlo považovat za výhodu, ale je to takové dvousečné, je to, že on ten vedoucí nemusí být žádný zkušený táborník, když se po něm na táboře chtějí jenom hry. Ve skutečnosti se tam ale ty děti mnoho nenaučí.

A to už přecházím k těm nevýhodám, protože zejména ty městské, neřkuli panelákové děti, si nemají kde sáhnout na nějakou manuální činnost, nebo najít nějaký způsob, jak si zvýšit svou zručnost, a tak jsou o to ochuzeni potom i na táboře, který býval v hodně dávných dobách dost často naplněný více prací, než nějakou volnočasovou činností, ale to je opravdu asi dávnověk. A pak tady tahle ta možnost, že si děti pořád jen hrají, podporuje právě ten trend bavit se v každou chvíli a také to, že práce není úplně in, a i to, že dostávají prakticky hotová řešení, vysvětlí se jim pravidla, takže nemusí moc nic samy vymýšlet. Samozřejmě existují hry, kdy to takhle není. Ale velice často jsou tyto hry v menšině a také se stává, že dětem dělá potíže, aby chvíli dávaly pozor, když se vysvětlují pravidla,

a to je také způsobeno tím, že jen konzumují program, aniž by se namáhaly nějak se zamyslet.

Co si myslíte o tom, že v současné době potřebují děti i mládež stále nové a nové podněty pro udržení pozornosti a jak při tom postupujete?

Tak to je velká otázka, kterou si klade i současná pedagogika, je to takový začarovaný kruh, děti jsou roztěkané, potřebují nové podněty, když dostávají neustále nové, nenaučí se soustředit, a proto jsou roztěkané a opakuje se to celé dokola. Ony jsou z domu zvyklé na klipovitou zábavu a aktivity, jako jsou nějaké rukodělky nebo posezení u ohničků, většinou ani nemají šanci, aby je oslovily. Vedení tady v téhle té situaci musí být důsledné a vytrvalé, my totiž svádíme boj s velice mocným soupeřem, já už jsem to před chvílkou zmiňoval, kliknout někde a vidět to hned je velice lákavé a rychle se na to zvyká, velice dobře vím, o čem mluvím, a tak ti vedoucí musí neustále vysvětlovat a zdůvodňovat, dávat těm dětem zpětnou vazbu, upozorňovat: tak teď jsme to prostě zažili nějak, mysleli jste si původně, že to nebude o ničem, a najednou, dívejte se, jak vás to bavilo, a právě dávat ten pocit nebo upozornit na ten pocit dobře stráveného času, byť třeba původně se na to ty děti tvářily odmítavě.

Lze, při běžném provozu, zvládnout v oddíle práci s dítětem s problematickým chováním, nebo dokonce s postižením?

Tak v první řadě je třeba tyto věci rozdělit, postižení a problémové chování jsou dvě naprosto různé situace. Ale v obou případech to závisí čistě na osobnosti rádce a jeho pedagogického nadání, já záměrně nepoužívám slovo schopnosti, protože to musí mít člověk „od pánaboha“, to se nedá moc naučit, začnu tím postižením, tam je to trošku jednodušší, protože stačí, aby si rádce troufnul, a pak když se ta družina sama rozhodne, že chce mezi sebe takové jedince přijmout, pak to fungovat pravděpodobně bude a ve chvíli, kdy oni skutečně poučeně přijmou toho dotyčného mezi sebe, tak pak je velice snadná cesta k tomu, aby to mělo ten výchovný efekt. Oni budou pomáhat, jsou známy případy, kdy ta družina funguje naprosto perfektně a ten dotyčný, třeba s tělesným postižením, nejen že tu družinu nebrzdí, ale je velice často přínosný daleko víc, než by se zpočátku čekalo.

Trošku jiné je to u jedince s problematickým chováním, tam si v první řadě musí troufnout ten rádce, ale zároveň musí na sobě dotyčný problémový jedinec upřímně chtít pracovat. Tam se nedá ani jedna strana do ničeho nutit, rodiče přicházejí obvykle za vůdcem oddílu,

jestli můžou umístit do oddílu své dítě, které je takové či makové, ve skutečnosti to není na tom vůdci, aby to rozhodl, skutečně to musí být ten, který každý týden na té schůzce bude s dotyčným dítětem pracovat, protože ten bude v první linii a ten musí mít věci pevně pod kontrolou.

V čem vidíte největší nebezpečí, co konkrétně může ztížit chod družinky?

Pokud by se totiž některých těchto podmínek nepodařilo dosáhnout, pokud by si rádce třeba přestal být jistý, že to zvládá, anebo kdyby družina časem přestala být přesvědčená, že toho dotyčného mezi sebou chtějí, tak je veliké nebezpečí, že to tu družinu rozloží celou. Je to snad dobře rozvážit na začátku, ale u těch dětí s postižením, když je družina přijme jako členy mezi sebe, tak se to, myslím si, nestává. Ale může se stát, že ten dotyčný problémový jedinec, který původně všechno odkývá jako houpací kůň, tvrdí že jo, že o tom problému ví a že s tím bude něco dělat, tak se může ukázat, že s tím nedělá vůbec nic, že nejen že se nesnaží, ale že je mu to docela jedno, tak tam je právě potřeba zakročit docela rychle a ač to teď bude znít škaredě, zbavit se tady toho rozkladače dřív, než začnou z kolektivu odcházet ostatní děti.

Představujete si pod tím problematickým chováním syndrom ADHD, nebo něco jiného?

Může to sem patřit. Syndrom ADHD je taková nálepka, pod kterou se dneska skryje všechno možné, ale chápu, že mohou být děti, které jsou od přírody trochu jinak disponované. To, čemu se dřív říkalo lehká mozková dysfunkce, bylo, podle mě, výstižnější označení než ADHD, kterému plno lidí nerozumí, ale zároveň ze své praxe vím, že velice často se touto nálepkou omlouvá prachsprostá nevychovanost. A to se dá rozlišit, chvíli to sice trvá, ale když si toho člověk všimá a pak to může konzultovat s pozorováním ještě dalšího dospělého, tak to velice často rozliší.

A ještě se vrátím k této otázce, zda je možné pohlížet na přítomnost takového dítěte jako na přínos podněcující ohleduplnost, přátelství, pomoc druhým a solidaritu mezi dětmi a mládeží?

Já jsem už na to v podstatě odpověděl: ano, jestli-že se všichni rozhodnou, že to chtějí, že se nikdo nikoho nikam nesnaží manipulovat, tak to může mít tenhle ten efekt.

Klade to příliš velké nároky na vedoucího?

Klade, samozřejmě, nikdo nemůže tvrdit, že ne. Vždycky je to náročnější, než mít družinku ze samých ideálních dětí.

3.3 Rozhovor č. 2 – Terka

Deset let je vedoucí smíšeného třebíčského oddílu Zvonečci, kde jsou v současné době děti od první do páté třídy. Sama do Junáka přišla v září 1990, kdy začala chodit do první třídy, a jak říká, skaut ji neuvěřitelně zformoval a ovlivnil.

Posláním skautingu je vychovávat dobré občany a ctnostné lidi. Jak do toho podle vás zapadá kladný postoj skautského hnutí k přírodě, a čím je právě příroda tak důležitá?

Výchova ke kladnému vztahu k přírodě je důležitá hlavně v dětském věku, kdy se k dětem dostává spousta podnětů, ale těch týkajících se přírody je stále méně a méně, hlavně u městských dětí. Myslím si, že člověk by měl poznat, z čeho vychází, co je mu blízké, a tím, že se dostane do kontaktu s přírodou, má i možnost dostat se blíž k sobě, a zároveň i k těm ostatním lidem, kteří jsou tam s ním, protože ho neruší žádné okolní vjemy. Ideální je vytvořit vztah k přírodě co nejdříve, aby se děti přírody nebály, jako se bojí toho, co neznají, a my můžeme to poznání zprostředkovat, aby získaly k přírodě vztah. Aby věděly, co mají chránit, a aby to chtěly chránit samy od sebe, protože jim to není cizí. Je možné to udělat jen tak, že je vezmeme ven, aby si konkrétní věci mohly samy osahat, protože ve městě se k tomu běžně nedostanou, i když máme zelené město a do přírody je celkem blízko.

Máte za vzory indiány? A jestli ano, nejedná se o jejich idealizování a s nimi i spojenou falešnou romantiku?

Náš oddíl se indiánskou kulturou inspiruje, ale kromě toho, že vyzdvihujeme takové ty jejich ideální vlastnosti, tak se snažíme těm děckám ukázat, na základě historických událostí, jak to ve skutečnosti doopravdy bylo, takže si myslím, že jenom neidealizujeme, když už tu tematiku používáme. Chceme, aby si udělaly samy o tom svůj vlastní úsudek, ne jenom to, co nám předkládá dobrodružná literatura. Ale musím přiznat, že ideál toho indiána je hodně motivační, a když se využívá s rozumem, tak slouží svému účelu. My ale nepoužíváme jenom indiány, máme motivací na výběr spousta a v poslední době jsme se dostali k tomu, že se za každou cenu nesnažíme ty činnosti motivovat nějakou hrou. Pokud skupina využívá hru na všechno, tak občas ty obyčejné činnosti ztrácí prostor, takže se hry snažíme užívat rozumně, aby děti nadchly, ale zároveň aby neztratily pojem o tom, co je hra a co je realita.

Jaké pozorujete změny v chování a jednání dětí a mládeže během vašeho výchovného působení ve vztahu k přírodě?

V poslední době probíhá ta osvěta i ve škole, kde se zabývají environmentální výchovou, a i v rodinách jsou děti informovány, ne samozřejmě ve všech, ale u těch našich dětí ten zájem je, takže to nevychází jenom od nás. My se snažíme vypíchnout ty věci, které se nám zdají důležité, a pokud je dítě u nás delší dobu, tak je vidět změnu toho vztahu a někdy se podaří také zmírnit jejich fobii z nějakého zvířete nebo hmyzu. A když jim zpřístupníme ten život venku v lese během našich výprav a táborů, tak se přestanou bát samotného lesa, samotného prostoru a už se nebudou nikdy chovat stejně jako na začátku, protože mají víc informací o těchto věcech a dokážou si je srovnat do souvislostí. Vědí například, jak fungují potravní řetězce, vidí to přímo v lese, nemají to jen z učebnice nebo z knížky o zálesáctví a tu osobní zkušenost si více pamatují. A s tím je spojená i ta ohleduplnost, je potom vidět, že si to vzaly za své, že když o těch věcech něco vědí, tak se je i snaží chránit. Ale nedá se to vztáhnout ke všem dětem, i když u většiny to tak funguje.

Jaké pozorujete změny v chování a jednání dětí v kolektivu, jak se vyvíjí vztahy?

Tam je složitější cesta, protože netrávíme spolu tolik času jako třeba v rodině a ve škole, tak je to na dlouho, ale myslím si, že děti jsou vnímavé, a když je pak začneme upozorňovat na různé situace a konflikty a začneme je řešit, tak o tom přemýšlí a často se pak při další podobné situaci dostanou do role pozorovatele a vědí, jak by se měly zachovat. U nás probíhá stále nějaká diskuze, názory se tříbí a děti se stávají ohleduplnějšími a vnímavějšími, ty dílčí cíle jsou rozhodně vidět.

Souhlasíte s tím, že se na táboře dřív tábořilo a nyní se více hrají hry? Jaké to má výhody a nevýhody z hlediska vaší práce i výchovných výsledků?

Za mého dětství to táboření a hry byly vyrovnané, potom přišla doba, kdy nastoupily různé zajímavé motivace, fantazy, pohádkové příběhy, kdy ta hra najednou převládla, a všechno na tom táboření, všechno na tom pobytu bylo podřízené té motivaci. Na jednu stranu to ulehčovalo, že jsme každou činnost mohli tímto vysvětlovat, třeba že indiáni šli na dřevo, aby si mohli uvařit, a my to budeme dělat stejně, ale na druhou stranu je to složitější v tom, že člověk musí do důsledků promyslet všechny detaily té motivace, takže jestli to chceme dělat celý den, tak musíme celý den chodit v indiánském obleku, aby to mělo smysl, oslovovat se indiánskými jmény a to je na přípravu pro vedoucí dost vyčerpávající. Pokud se ale nadchnou děti i vedoucí, tak to funguje, pokud to ale není dotažené do konce, tak to

ztrácí efekt. Teď jsme se v oddíle dostali do fáze, kdy nám to začíná vadit a snažíme se dostat k tomu, abychom jim zprostředkovali reálné zážitky, aby měly radost z toho samotného pobytu na táboře. Motivační hru máme, ale všechno jí nepodřizujeme, oddělujeme ji od táboření, při kterém si vyzkouší to, co si doma, ve škole, ale ani na schůzkách nezkusí, například zpracování dřeva, přípravu jídla, nebo to, že jdou spát do lesa, a to je pro ně dobrá zkušenost. Také jsme zjistili, že když jsme jako děti hráli pořád podle Foglara a Zapletala, zdálo se nám to ohraný, tak pro tyto děti je to najednou zajímavý, protože to neznají, jsou to pro ně nové podněty.

Takže třeba čerpáte z Kroniky ztracené stopy?

I z ní nebo ze starých skautských časopisů. Ale nejdůležitější je učení vzorem vůdce, můžeme sice čerpat z různých zdrojů, z knih, z časopisů, ale hlavně se musíme chovat a žít tak, aby to naše děti chtěly dělat také tak. Když si vzpomenu na svoje dětství, tak nejdůležitější byl pro mě v oddíle příklad vedoucích, jejich přítomnost a že s námi ty věci sdíleli a prožívali je s námi.

A jak je to s počítači a další spotřební elektronikou, nekonkurují vaší práci?

My máme v oddíle děti do jedenácti let a jejich rodiče jim nedovolují trávit třeba u počítače většinu volného času, všichni mají ještě další zájmy, kroužky, myslím si, že teď máme štěstí na členy, mají široký záběr, nevím o nikom, kdo by trávil odpoledne na počítači. Starší kluky samozřejmě počítače zajímají, a tak se snažíme toho využít, na schůzku bereme počítač, vyhledáváme na internetu, nechceme je od toho odtrhnout, ale snažíme se ukázat, jak lze počítač využít pro tu danou věc, kterou děláme. Do budoucna bych byla ráda, kdybychom jim zpřístupnili různé skautské weby, které jsou zajímavé, je tam spousta nápadů a informací pro ně. Takže se nesnažíme je od počítače odtrhnout a konkurovat mu a hrát si s mobilem na skautské schůzce je nenapadne, tam dělají jiné věci a na tábor si ho brát nemají, takže zatím to nedělalo problém, který by se musel řešit.

Asi jejich rodiče skaut uznávají a vědí, co obnáší, a i doma podporují skautské myšlenky?

Předpokládám, že tam nějaké sympatie jsou.

Lze, při běžném provozu, zvládnout v oddíle práci s dítětem s problematickým chováním, nebo dokonce s postižením? A máte s touto problematikou osobní zkušenosti?

V oddíle není u žádného člena diagnostikovaná porucha chování a ani děti s postižením jsme nikdy neměli. Myslím, že to zvládnout jde, a považuju to za rozhodně přínosné, ale

záleží na tom, jestli na to má oddíl kapacitu lidí, protože když si představím, při tom, jak fungujeme teď, že bychom tam měli třeba dítě s omezením pohybu, které bychom chtěli zapojit do programu, asi bychom to velmi zvažovali, jestli by to nebylo kontraproduktivní.

Je na to ale možné pohlížet jako na přínos podněcující ohleduplnost, přátelství, pomoc druhým a solidaritu mezi dětmi a mládeží?

Co se týče kolektivu, tak by přítomnost dítěte s postižením byla obohacující a naším děckám by ta skutečnost ohromně prospěla, protože i když s nimi pořád mluvíme o tom, že máme být tolerantní a bez předsudků, tak dokud nedojde k tomu osobnímu kontaktu a spolupráci, tak si to nikdo nedokáže představit.

Jestli tomu dobře rozumím, tak by přítomnost dítěte s postižením byla v oddíle problematická. Čím by ztěžovala chod družinky a práci vedoucího?

V oddíle jsou vedoucí většinou studenti, takže bojujeme s časem, a aby byl výsledek pozitivní, museli bychom mít jednoho člověka, který by se tomu dítěti věnoval jako asistent a splňoval ten speciální požadavek pozornosti. My se na schůzkách hodně střídáme, máme osmnáct dětí, zaskakujeme za sebe a i tyto změny by úplně ke klidu nepřispívaly. Jinak by program vytvořit šel, na vedoucího to samozřejmě větší nároky klade, ale ty výstupy by převážily, vyplatilo by se to. Všechny věci by dělat nešly, z hlediska bezpečnosti nebo komunikace, ale třeba by to motivovalo vedení, že by se kvůli neslyšícímu naučili znakový jazyk, to by bylo obohacující pro celý oddíl.

3.4 Rozhovor č. 3 – Jirka

Jirkovi je dvacet sedm let, do Junáka začal chodit jako školák, v současné době vede ve Zlíně skautské středisko a ve Zlíně je i místopředsedou okresní skautské rady. Na celorepublikové úrovni je zástupcem roverů.

Posláním skautingu je vychovávat dobré občany a ctnostné lidi. Jak do toho podle vás zapadá kladný postoj skautského hnutí k přírodě?

Určitě ten přírodní prvek je ve skautské výchově velmi podstatný a není to jenom chození do přírody a poznávání přírody, příroda je tam jako zástupná věc, zástupný objekt, který pomáhá zvláště těm oddílům a družinám, které nepatří k věřícím, získávat to povědomí, že kolem nás je něco, co nás přesahuje. Vlastně první skautský princip hovoří o povinnosti k vyšším zásadám a člověk se musí naučit to vnímat, musí dospět k tomu poznání, že svět

není jen to hmotné kolem nás, co vidíme, co si můžeme osahat, ale že je tady něco vyššího co nás přesahuje, no a právě příroda je, myslím si, právě ideálním prostředím pro to, aby bylo možno této znalosti, tohoto stupně poznání dosáhnout.

Čím je příroda tak důležitá pro formování osobnosti člověka?

Už jsem to vlastně načas, je to, myslím si, velmi podnětné výchovné prostředí, a když to vezmu i z toho víc praktičtějšího pohledu, ne jenom z toho duchovního, tak v té přírodě už malé děti nachází spoustu podnětů a právě ta rozmanitost dokáže člověka stimulovat vlastně k poznávání na několika různých úrovních. Když jsou děti vrženy do přírody, dokážou se jenom tím poznáváním zabavit a současně je to i určitý druh vzdělávání.

Jaké používáte výchovné vzory ve vztahu k přírodě? Nejedná se o idealizování přírodních národů a s nimi spojené falešné romantiky?

Určitě jedním z prvků skautské výchovné metody je využívání nějakého symbolického rámce, takže když, zvláště v České republice, se mnoho skautských oddílů odkazuje k indiánům a „*indiánštině*“, tak do jisté míry je to právě kvůli té romantice, kvůli něčemu, co bylo dřív a možná se nám to líbí a přijde nám to zajímavé. Ale vůbec bych tady nemluvil o nějakém idealizování, opravdu z té vlastní zkušenosti vím, že příroda je natolik obsažná a mocná, že nejenom mládež, která dospívá a poznává ten svět, ale i pro dospělého člověka je to strašně velký zdroj inspirace, a když to takhle srovnám, tak se nedivím tomu, že se častokrát odkazujeme právě na moudrosti těchto přírodních národů, ať už je to jejich způsob života, nebo nějaké morální hodnoty.

Jaké pozorujete změny v chování a jednání dětí a mládeže během vašeho výchovného působení ve vztahu k přírodě?

Ve vztahu k přírodě... a nevím, jestli tuto otázku pojmu správně, ale myslím si, že odpovídám na to, jakým způsobem vnímám, jak se děti chovají k přírodě, jak se děti chovají v přírodě, co se v přírodě dozvídají. Ale tady si myslím, že nějakého poctivého srovnávání by se dalo dosáhnout u těch opravdu malých dětí, které nejsou ještě moc zasaženy nějakou výchovou, protože jsem přesvědčen o tom, že děti na začátku svého poznání vychází z dost podobných základů a jejich veškerý další vztah, ať už je to k přírodě nebo ke všemu dalšímu, je závislý na tom předcházejícím vývoji. Čili jestli v dnešní době mají děti horší vztah k přírodě a méně chodí do přírody a méně je ta příroda

zajímá, tak si myslím, že to není proto, že by prostě byly jiné než ty dřívější děti, ale že v rámci výchovy nebo společenské situace je tady tenhle rozměr jejich osobnosti rozvíjen menší měrou.

Ten rozdíl, jak si pamatuju své dětství a jak to vidím u těch dnešních dětí, které máme v oddíle, rozhodně patrný je, ale myslím si, že není dán těmi dětmi, že by děti byly jiné, ale že je dán tou výchovou, která je směřuje k něčemu jinému.

Jaké pozorujete změny v chování a jednání v kolektivu během skautské výchovy?

Změny by se nějaké vytypovat daly, ale dřív fungovaly víc ty dětské party, skupinky kluků holek, později možná i smíšené, které se potkávaly, protože chtěly, tohle se v prostředí skautských oddílů rozehrává stále, ale už to není tak přirozené. Z pohledu toho vůdce, nestačí jen tu skupinku natuknout a ukázat směr, ale musí je v tom kolektivu trochu víc vést a trochu víc sledovat to, jak ten kolektiv vnímají, a postupně je do něho vtahovat. Ale to bych přisuzoval tomu dnešnímu trendu různých technických vymožeností a různých nových způsobů komunikace, kdy vlastně děti i kdokoliv z nás má velice snadnou možnost komunikovat s ostatními i na dálku bez nějakého osobního setkání. A samozřejmě při takovéto komunikaci rozvoj nějakých sociálních dovedností jde trochu stranou, a to určitě poznat je, ale opět podobně jako u toho vztahu k přírodě to vnímám jako důsledek té dnešní doby a těch možností, které jsou a které děti využívají.

Dřív se na táboře tábořilo, nyní se více hrají hry. Souhlasíte s tímto tvrzením?

Určitě, a tahle ta otázka není první, co se s ní potkávám, už jsem se s ní setkal několikrát a sám jsem se nad tím několikrát zamýšlel a rozhodně tohle platí.

Jaké to má výhody a nevýhody z hlediska vaší práce i výchovných výsledků?

Co se týká výhod z hlediska práce, tak tam mně napadá asi to, že vychovatel nebo vedoucí má větší možnost ovlivnit to, čemu se ty děti nebo mládež budou věnovat. To, že se oni nezabaví sami, ale je pro ně aktivně připravován nějaký program, tak má, podle mě, větší dopad na to směřování jejich rozvoje. Nevýhoda samozřejmě z pohledu toho vedoucího je ta, že ho to stojí úsilí a vlastně častěji se stane, že je nějaký program prostě připravený a vedoucí si s tím dá nějakou práci a pak to prostě nevyjde. Zatímco když se prostě tábořilo, tak se stavěl stan nebo nějaká stavba v lese, a pokud by takovýto program nevyšel, nebyla to z pohledu toho vedoucího ztráta tak velká, nestálo to takové úsilí, které by přišlo nazmar.

A co se týká těch výchovných výsledků, je to určitě do jisté míry opět ovlivněné tím, že můžu, pokud aktivně pro ty děti vytvářím program, lépe směřovat ten jejich vývoj a můžu, v uvozovkách, lépe jejich vývoj kontrolovat. Ale obávám se, že tím pádem ztrácíme určitý rozměr výchovy, kdy dokážeme ty děti rozvinout k týmové spolupráci, ke komunikaci a k řešení krizových situací, ale už méně je v dnešní době rozvíjíme v nějaké manuální zručnosti, a když to tak řeknu, k selskému rozumu, k uvažování o jednoduchých věcech.

Co si myslíte o tom, že v současné době potřebují děti i mládež stále nové a nové podněty pro udržení pozornosti a jak při tom postupujete?

Myslím si o tom (smích), že je to pravda, že potřebují stále nové a nové podněty. Vnímám to také tak, že děti v dnešní době, když jsou v nějakém oddíle, tak očekávají, že prostě pro ně bude připravovaný program a už méně jsou schopné si nějaký program vytvářet samy. A tam bych zase hledal příčinu někde u těch komunikačních technologií. Když se děti dřív potkávaly, tak těch možností neměly tolik, a prostě je ta situace donutila k tomu, naučit se zabavit samy. Kdežto v dnešní době je to spíš z jejich strany očekávání, co teďka přijde. A je to náročnější pro toho vedoucího jak ve správné volbě programů, tak i v délce přípravy.

Lze, při běžném provozu, zvládnout v oddíle práci s dítětem s problematickým chováním, nebo dokonce s postižením?

To téma inkluze znevýhodněných jedinců je v Junáku v poslední době docela frekventované, dokonce na celostátní úrovni vznikla skupina lidí, kteří se tím zabývají a organizují různé semináře, workshopy, přednášky, na kterých právě představují možnosti toho, jak s takovými dětmi v oddíle pracovat, a znám i případy takovýchto oddílů, které s nějakým takovým dítětem pracují, takže jsem určitě zastáncem toho, že to jde zvládnout, ale určitě to s sebou přináší určité komplikace a těch si to vedení musí být vědomo a musí je přijmout a chtít je překonat. Rozhodně je to náročnější a může to fungovat jenom v tom případě, kdy vedoucí si je plně vědom důsledku toho rozhodnutí, že takového člena v oddíle bude mít.

Je na to možné pohlížet jako na přínos podněcující ohleduplnost, přátelství, pomoc druhým a solidaritu mezi dětmi a mládeží?

Určitě, zažil jsem to na čekatelském kurzu, kde byli čtyři neslyšící skauti, a průběh toho kurzu byl úplně jiný, ale nebyl horší. Na začátku to „ořukávání“ bylo delší, bylo potřeba nějakým způsobem překonat bariéru jejich postižení a některým se to podařilo zvládnout

víc, některým méně, ale myslím si, že ať už to dopadlo jakkoliv, tak to všechny posunulo minimálně na úrovni poznání toho, co obnáší reálně s takovým člověkem vycházet a fungovat. A možná i na úrovni, že si ujasnili právě svůj postoj k práci se znevýhodněnými nebo v tomto případě s dětmi se sluchovým postižením, a třeba teď mají jasno, že by do toho nešli, nebo naopak jsou z toho nadšeni a vidí v tom spoustu pozitiv a mohla to pro ně být zkušenost, která může dál do budoucna ovlivnit jejich fungování i vzdělávání.

Takže to není jen idea v praxi nesplnitelná, ztěžující chod družinky a kladoucí příliš velké nároky na vedoucího?

Nesplnitelná rozhodně není, těch případů je spousta, které dokazují, že to znevýhodnění lze překonat. Rozhodně to vedoucím práci neulehčuje, asi spíš ztěžuje, ale je to zase něco za něco. Je určitě potřeba vyvinout větší úsilí k tomu, aby ta družina fungovala správně, ale o to bohatší členové té družiny jsou v tom, co se naučí. Že se naučí s takovým člověkem vycházet a fungovat a spolupracovat a brát ho jako sobě rovného, že to není někdo, na koho by měli pohlížet spatra.

Nároky na vedoucího to skutečně klade, ale není to problém, pokud si to vedoucí uvědomí a dokážou reálně zhodnotit svoje možnosti, jestli jsou schopni dostát těmto nárokům.

3.5 Rozhovor č. 4 – Šotek

K Junáku se dostal, když začal chodit do první třídy, prošel si dobou vlčete, potom, po nějakých drobných neshodách s vedoucími, v Junáku skončil, bylo to v problémovém věku, kdy se většina lidí láme, jestli budou v Junáku pokračovat, nebo odejdou. Po dvou letech se mu podařilo ke skautingu vrátit, aktivně se zapojil do spoluvedení a následně začal vést samotný oddíl. Nyní studuje na vysoké škole ve Zlíně, kde vede chlapeckou družinu přibližně desetiletých dětí.

Takže kolik let přibližně už vedete?

Vedu od svých patnácti let, což znamená osm let.

Posláním skautingu je vychovávat dobré občany a ctnostné lidi. Jak do toho podle vás zapadá kladný postoj skautského hnutí k přírodě?

Myšlím si, že pokud člověk dělá něco pro přírodu dobrovolně a navíc, tak ho to rozvíjí a dělá to z něj lepšího člověka. A Junák má přitáhnout mladé lidi k přírodě, kde je člověk

odkázán sám na sebe, kde ho to určitým způsobem osvobozuje, osamostatňuje a pokud nám přírodní prostředí nabízí tuto samostatnost, je dobré toho využít.

Čím je příroda tak důležitá pro formování osobnosti člověka?

Pro mě je třeba úžasný pocit být sám v lese, mít čas na přemýšlení, nejsou tam rušivé elementy jako zvuky města, je tam ticho, klid, člověk má čas na sebe, na přemýšlení.

A čím příroda přímo ovlivňuje vývoj vašich svěřenců? Jaký má na ně vliv?

Většina městských dětí se například bojí jít sama do přírody a myslím si, že děti, které jsou vedeny Junákem, mají k přírodě jiný vztah, daleko radši hrají hry svázané s lesem, při kterých se pohybují v přírodě a cítí se tam dobře.

Jaký máte názor na idealizování přírodních národů a s nimi spojené falešné romantiky?

Moje znalosti v tomto ohledu nejsou hluboké, ale o falešné romantice bych nemluvil, je to něco skutečného, ale to může poznat jen člověk, který se snažil se v přírodě aspoň krátkodobě žít, je to něco, co se těžko popisuje, nicméně noční oheň, který zahřeje jak fyzicky, tak psychicky, je určitě romantický, ale zároveň pravý a skutečný.

A váš názor na braní indiánů za vzory?

Každý vzor, jedno v podstatě jaký, pokud nikoho nepohoršuje, může být dobrý, ať se jedná o indiány, kteří nám pomůžou se něčemu naučit a děti motivují, nebo třeba středověké rytíře, každý oddíl má něco, čeho se drží. Ti indiáni jsou rozhodně vhodní, protože z jejich moudrosti historicky skauting vychází, i když někteří lidé mohou oponovat, že se jednalo o krvelačné válečníky a podobně, ale já proti tomuto vzoru nic nemám.

Jaké pozorujete změny v chování a jednání dětí a mládeže během vašeho výchovného působení?

Během mého působení, kdy jsem se současnou družinou, se družina jistým způsobem pozměnila, děcka se naučila nějaké základy chování, neskákat do řeči, když se něco vysvětluje, neodbíhat, taková ta základní pravidla chování, která se rozhodně v životě hodí.

A ve vztahu k přírodě?

Nebojí se již do lesa, dokonce jsou schopni tam jít i v noci.

Jaké pozorujete změny v chování a jednání v kolektivu během skautské výchovy?

Když člověk kouká na tu skupinku dětí, tak vidí, že se mezi nimi formuje někdo, kdo jejich hru řídí, a není to vedoucí, je to někdo z jejich středu, kdo je silnější. Je zde vidět, že si děcka vzájemně pomáhají, a to, že dělají něco spolu, jim rozvíjí sociální vazby.

Dřív se na táboře tábořilo, nyní se více hrají hry. Souhlasíte s tímto tvrzením?

Pravděpodobně ano, co si vzpomínám já jako úplně malé vlče, tak hry jsme nehráli téměř žádné, to, co je teď nahrazováno hrami, bylo orientované na turistiku, hodně jsme jezdili na výlety, museli jsme se postarat sami o sebe a člověk také musel sám za sebe víc udělat. Tábor si musel zasloužit.

Jaké to, že se víc hrají hry, má výhody a nevýhody z hlediska vaší práce i výchovných výsledků?

Hry jako takové v podstatě usnadňují výchovu dětí, protože dnešní děcka jsou zvyklá na to, že je neustále někdo baví, že doma je to televize, počítač, ale sama se nerozvíjí, a proto by bylo velmi těžké najednou po nich chtít, aby se zabavila sama, nejspíš bychom o většinu těchto dětí přišli. Proto je dobré jim vše podat formou hry, kdy se baví a přitom do nich nenásilnou formou vtlačit i to, co potřebujeme. Není to asi úplně stoprocentní metoda, nicméně už Komenský řekl: „Škola hrou.“ Já na tom nic tak špatného nevidím.

Vidíte nějakou nevýhodu v tom, že se méně táboří?

Tábor, který je připravován s herním rámcem, dá vedoucím daleko víc času na přípravu, ale když to chceme dělat a chceme to dělat kvalitně, tak už to asi dneska jinak nejde a ani nemá cenu o tom debatovat.

Co si myslíte o tom, že v současné době potřebují děti i mládež stále nové a nové podněty pro udržení pozornosti a jak při tom postupujete?

To je pravda, že děti mají problém s udržení pozornosti, pokud se třeba vysvětluje hra delší dobu, nevydrží celé vysvětlení pravidel, někdo z dětí se snaží odtrhnout, upoutat na sebe pozornost, a to chce pečlivě si připravit, co chci dětem říct dopředu a shrnout to několika málo krátkými větami. V případě, že potřebuji vysvětlovat něco delší dobu, je nutné to přerušovat krátkými aktivitami, které děti rozptýlí a ony jsou potom schopny pozornost udržet.

Lze, při běžném provozu, zvládnout v oddíle práci s dítětem s problematickým chováním, nebo dokonce s postižením?

S dítětem s postižením nemám zkušenost, nicméně děti s problematickým chováním v družině mám. Chce to důslednost, často jednat s rodiči, domlouvat se s nimi, co po dítěti vyžadují, ale problém je, že u některých z těchto dětí rodiče kolikrát nespolupracují, protože skauting pro ně není plnohodnotným rozvojem dítěte, je jen jedním z mnoha kroužků, spíše jen jeden z těch méně prioritních.

Jde to, podle vás, zvládnout?

Jde to zvládnout, ovšem chce to důslednost a ke každému tomu dítěti přistupovat individuálně. Pokud připravuji schůzku a vím, že je tam dítě, které nebaví například běhat, musím se soustředit na to, abych na každou schůzku dal i nějakou aktivitu, kde není běh, něco na přemýšlení, kde se třeba sedí a co ho zaujme, nebo naopak, pokud dítě nevydrží sedět u stolu, pak mu musím nabídnout něco jiného.

Je možné na přítomnost takového dítěte pohlížet jako na přínos podněcující ohleduplnost, přátelství, pomoc druhým a solidaritu mezi dětmi a mládeží?

Pokud to bereme z pohledu kolektivu, pak to opět rozvíjí sociální cítění skupiny, pokud mám ve skupině jednoho dva, kteří se na sebe snaží strhnout pozornost, pak toto umožňuje vykristalizovat ve skupině dětí jakousi silnou vůdčí osobnost, která tomu vedoucímu nějakým způsobem pomůže, zachová se jako „šestník“, což by, v rámci vlčat, tak mělo i fungovat. Je ovšem potřeba dávat pozor na to, aby to nepřerostlo například v šikanu.

V čem vidíte odlišnost chování problematických dětí od běžného chování?

Například, když začnu vysvětlovat hru, tak mají v tu chvíli největší potřebu vás něčím vyrušit, udělat vtípek, strhnout na sebe pozornost, rozdivočít ostatní děti. Potom mám v družině dítě, které neudrží myšlenku déle než deset minut, je potřeba mu vše neustále připomínat a nejedná se o to, že by se zapomnělo ve hře, jedná se například o jednoduché činnosti na táboře, kdy je poslán, aby si sundal mikinu, protože je horko, a on se dvacet minut nevrací, a když se po něm „vyhlásí pátrání“, tak sedí ve stanu a neví, proč tam šel.

Takže v praxi je to podle vás možné? Nebo je to jen idea těžko splnitelná, ztěžující chod družinky a kladoucí příliš velké nároky na vedoucího?

Nároky určitě kladené větší jsou, ale není to nesplnitelné. Skauting je pro všechny, to je to rytířské na skautingu, pro mě je skauting hodně o rytířství, tento rámeček se mi líbí víc než „indiánština“ a je rytířské chránit slabé a přijímat je do svého středu a pomoci jim někam se rozvíjet. Myslím si, že to rozvíjení je oboustranné, protože tak, jak mají ti silnější vedle

sebe slabé, tak to bude fungovat i ve skutečném dospělém životě, kde nejsou všichni jenom silní a také to rozvíjí vztahy v kolektivu.

A z vašeho pohledu vedoucího?

Už jsem řekl, že mi to přináší časovou náročnost navíc, je delší příprava na schůzky, nelze jít na schůzku nepřipraven, nelze program „vařit z vody“, program musí být dopředu připraven, pokusit se zaujmout, nadchnout, pokud ne všechny, tak aspoň naprostou většinu, a nesmí se zapomínat ani na děti, které jsou odlišné.

3.6 Rozhovor č. 5 – Mnějíša

V třebíčském Junáku byl vlčetem, skautem i roverem, nyní je ve Zlíně, kde studuje, vedoucím roverů a současně tam vede chlapeckou družinu.

Posláním skautingu je vychovávat dobré občany a ctnostné lidi. Jak do toho podle vás zapadá kladný postoj skautského hnutí k přírodě? A čím je příroda tak důležitá pro formování osobnosti člověka?

Podle mě důležitá je a je důležitá tím, že učí člověka pokoře, a jestliže k ní přistupujeme z toho pohledu těch prosebníků, myslím lidí, kteří ji nevládnou, ale žijí s ní, tak v ní fungují ta pravidla, která jsou ve společnosti trochu jiná. U ní pořád, abyste něco získala, musíte udělat nějakou tu poctivou práci a v tomhle učí takové ty základní životní pravdy.

Můžete to zkusit trochu rozvést?

Jsou dvě základní věci, kterými podle mě přispívá: Jednak ta pokora, o které jsem se už zmínil, a potom, to mám jak já, tak i lidé z mého okolí, že v ní bereme dost inspirace. Spousta lidí, nebo skoro každý koho znám, odpočívá aktivně, většinou formou turistiky. Je to vypadnutí z městského stereotypu, příroda přináší něco jiného, než najdeme v civilizaci. To je ten druhý aspekt, ta inspirace a slouží také k oddechu. Ale nejdůležitější je pokora a to, že nám příroda ukazuje, že má sílu, že v ní funguje to: „Bez práce nejsou koláče“.

Jaké používáte výchovné vzory ve vztahu k přírodě? Nejedná se jen o falešnou romantiku?

Do určité míry se o to skutečně jedná, mluví se často o kouzlu ohňů a podobně a ve spojitosti s tímto se třeba doporučovalo, že by se malá děcka neměla brát na čundry, protože to zažijí v mládí a pak se jim to už nebude líbit. Jeden z těch argumentů je ten, že je to jenom nová věc, která se může okoukat a která je pro ně teď zajímavá, ale stejně jako

všechno zevšední. Potkávám ale i staré lidi, kterým to koukání do plamenů pořád něco navozuje, takže tohle tak trochu neplatí.

A co idealizování přírodních národů? Znáte to z vašeho oddílu?

Jo, to se u nás děje, protože jsme ovlivněni právě Setonem a Seton si za ideál člověka zvolil právě indiána, a tak to idealizování rozhodně funguje, ale nemyslím si, že by to bylo nutně špatně, protože člověk by měl k nějakému ideálu vzhlížet a je samozřejmé, že nikdo není bez chyb, ani indiáni, ale to braní jich za vzor je svým způsobem prospěšné. Takže ano, je to idealizování a ano, není to špatně.

Jaké pozorujete změny v chování a jednání dětí a mládeže během vašeho výchovného působení ve vztahu k přírodě?

Tam je asi nejzajímavější věc, že do určitého věku děti vůbec nebaví ten pobyt v přírodě jako takový. Mám to spojené s putováním: Malé děti třeba zajímá, kam dojdeme a co budeme dělat, ale vůbec si nevychutnávají cestu a přírodu okolo a tohle se v určitém věku zlomí. To je skoro jak zázrak, že od určitého věku se lidé baví jenom tou cestou, tou přírodou, takže se tam nějaká ta radikální změna stává, otázka je, jestli je to věkem, nebo kvůli skautské výchově, nebo je to souhra. Jinak co se týká vztahu k přírodě, snažíme se je učit kladnému vztahu, hlavně po stránce recyklace, také když vidí zaneřádný kout přírody, tak aby věděly, že je to špatně, a to se podle mě do určité míry daří. Výsledky této práce asi nevidíme zítra nebo za týden, ale snad, když to do nich budeme teď trošku hustit, tak z nich nevyrostou lidé, kteří pak se starou lodičkou nepojedou na skládku někam do lesa. Funguje to, i když to není hned vidět.

Jaké změny v chování a jednání pozorujete v kolektivu, jak se ty děti vyvíjí?

Když jsme v přírodě, tak tam třeba táboříme a přímo to táboření má podle mě jasný vliv na kolektiv, protože tam se musí dva domluvit, aby spolu vařili, musí si rozdělit stan, rozdělit věci, čímž už je nutná nějaká komunikace, nějaké plánování, a to ty děti posouvá. Na začátku každý nese spoustu zbytečností a je různé dohadování, ale jak spolu jezdí častěji, tak to negativní ustupuje a všechno je víc v pořádku. Takže nějaký vývoj ve dvojicích je. A co se týče celého kolektivu, tak určitě ten pobyt u táborového ohně je nějak spojuje, to cítí každý, kdo tam sedí.

A jaké změny pozorujete při běžném týdenním setkávání na schůzkách?

Prvním cílem, když jsme zakládali novou družinu, bylo právě provázat vztahy, aby po půl roce už odcházela z těch schůzek skupinka dětí, které se rády potkávají, kterým to něco přináší, aby to pro ně byla motivace chodit do Junáka, a myslím si, že to přátelství je jedna z největších motivací. Takže, co se týče propojení kolektivu, tak na to má skaut velký vliv, tam nechodí jako jednotlivci, ale jako kamarádi, kteří se rádi vídají i mimo schůzky, což svědčí o tom, že tam nějaké vztahy vznikly.

Dřív se na táboře tábořilo, nyní se více hrají hry. Souhlasíte s tímto tvrzením? A jestli ano, jaké to má výhody a nevýhody z hlediska vaší práce i výchovných výsledků?

Nevýhoda je jednoznačně taková, že když se hrají hry, tak ty hry se musí připravit, což je šíleně moc práce, takže ten čas je právě ta nevýhoda. Také se tak trochu ztrácí do pozadí to, že se ty stany samy nepostaví, že tam už nehraje prim ta práce, která je sama o sobě výchovná a která je podle mě dost důležitá. Je to tedy nevýhoda v tom, že v samotném táboření něco bylo, něco se předávalo, jen to nebylo tak vidět. Do těch her, což je naopak ta výhoda, se dají zabalit věci, které je chceme naučit: úcta ke starším, ohleduplné chování, ale ztrácí se ten vztah k práci, třeba to, že dokážu sám nebo s kamarády něco vyrobit ze dřeva a ono to opravdu funguje, to je podle mě krásný pocit, který je přínosný a způsobuje radost z práce. My tohle trochu upozadujeme za hry, a to vždy není úplně dobře.

Co si myslíte o tom, že v současné době potřebují děti i mládež stále nové a nové podněty pro udržení pozornosti a jak při tom postupujete?

S tím si nejsem jistý, jestli úplně souhlasím, nemůžu posoudit, jestli dřív děti nepotřebovaly také pořád podněty. Je pravda, že to, co za symbolický rámec fungovalo před sto lety, to znamená idea toho zálesáka a skautského zvěda, to v dnešní době neplatí. V dnešní době musíme mít nějaké fantazy rámce, musí tam být ten Aragorn, Gimly a podobně, takže tohle se muselo změnit, ale to je pochopitelné, že dnešní děti mají jiná vzory, jsou tu ti komiksoví superhrdinové, ale co se týče podnětů, není to tak kritické. Nejvíce se to projevuje na táboře, kde je musím zaměstnat celý den. Už jsem si ověřil, že když jim dám nějakou práci a nechám na nich, aby si to samy rozhodly, tak jsou schopné pracovat v kolektivu a jsou schopné se tím zabavit. Na schůzkách se snaží společně vyblbnout, ale to je přirozené, protože se vidí jednou za týden. Spíš to беру jako nadávání, že: „*Za nás to bylo jiné, byli jsme hodnější...*“ Ale v reálu to asi nebude úplně pravda.

Lze, při běžném provozu, zvládnout v oddíle práci s dítětem s problematickým chováním, nebo dokonce s postižením?

Podle mě to lze zvládnout, ale ne v každém oddíle. Chce to fungující kolektiv, který je zaběhnutý a věci v něm fungují hladce, protože ať je to dítě s jakýmkoliv postižením, je to určitá komplikace pro toho vedoucího, musí dělat něco navíc a tyto věci nemůže řešit, pokud zároveň řeší přežití oddílu. Já si třeba teď nedovedu představit, že by mi do družinky chodilo třeba neslyšící dítě nebo dítě s mentálním postižením, protože jsem na ty děti samotný a nevím, jak bych to zvládal, ale věřím, že nějaký zkušenější vedoucí to zvládat může.

Je možné na přítomnost takového dítěte pohlížet jako na přínos podněcující ohleduplnost, přátelství, pomoc druhým a solidaritu mezi dětmi a mládeží?

O tom jsem se bavil s kamarádkou, která má v družince hyperaktivní dítě, že ostatní děti, když se jim to dobře podá, to umí pochopit a začnou se k tomu dítěti jinak chovat. Vidí, že je to nějaká forma nemoci, že za to nemůže, že mu mají pomáhat a ne se mu smát, což je v myšlení dětí obrovský skok. Ale není to jednoduché a já se dost divím, že se to té mojí kamarádce povedlo. Pro děti, které takové problematické dítě do kolektivu přijmou, to má obrovský význam do dalšího života, úplně jiné nahlížení na postižení, a to je pro ně velký přínos.

Vy osobně zkušenosti nemáte?

Mám jedno potvrzené ADHD a x-krát nepotvrzené tasmánské čerty (smích).

Tato idea je tedy v praxi splnitelná, ale jaké nároky klade na chod družinky a na vedoucího?

Ano, je to za určitých podmínek v praxi splnitelné, ale rozhodně ne pro každého, klade velké nároky na vedoucího, a jak jsem již řekl, já osobně bych si na to teď netroufl, ale znám dobré vedoucí, kteří by to zvládli.

3.7 Rozhovor č. 6 – Spacák

Skautuje od první třídy, tedy přibližně dvacet čtyři let a něco přes deset let je vůdkyní třebečského roje Sasanek. Vystudovala pedagogiku a pracuje v Brně v romském středisku.

Posláním skautingu je vychovávat dobré občany a ctnostné lidi. Jak do toho, podle tebe, zapadá kladný postoj skautského hnutí k přírodě?

Obecně u nás máme přírodu jako prostředek pro výchovu k vyšším hodnotám u dětí a tím i k výchově dobrých občanů.

A čím se to ve vašem oddíle vyznačuje? Jak pomocí přírody děti formujete?

Děti, které k nám přicházejí jako nováčci, nejsou většinou naučené z domu, nebo ze školy základním věcem, jako je ochrana přírody nebo čistota okolí, což je úplný základ a to je také úplný začátek, na kterém začínáme pracovat. Napřed se dětem připomíná, aby v přírodě nenechávaly odpadky, potom si to děti připomínají navzájem a poslední fáze je, že už jim to nikdo připomínat nemusí, samy tu přírodu zanechávají lepší, než jaká byla, když do ní vkročily. To se potom promítá ještě dál, ty děti po letech, co u nás stráví, už dělají pro přírodu něco víc, pracují na nějakých projektech. Celý podzim jsme se se staršíma holkama zabývaly výrobou ptačích krmítek, které jsme potom umístily po Třebíči i s informacemi, co se do krmítek může dávat a co ne. Děcka tou praxí i tím, že aktivně pomůžou, že sama něco vymyslí a vyrobí, vztah k přírodě získávají.

Hodně oddílů používá indiány a indiánštinu jako symbolický rámeček, je to i ve vašem oddíle, a pokud ano, nejedná se o jejich přehnané idealizování a o falešnou romantiku?

Považuji to za obecný předsudek o skautingu, ale tak to ve skutečnosti není. Náš oddíl je navázán na přírodní národy i na indiány, a to právě z důvodů se přimknutí k přírodě a k té prostotě přírodního člověka, protože v dnešní době konzumu ta příroda i přírodní národy můžou dětem ukázat, že hodnoty jsou někde jinde. Ale obecně skauting není zabalen do nějakého idealizování přírodních národů. Záleží na vůdcích oddílů, k čemu oni tíhnou. Když někdo bude zaměřený na středověk, budou děcka spíš orientovaná na historii a budou používat prvky ze středověku. My třeba táboříme v týpí, v klubovně máme totemy, indiánskou symboliku i indiánské rituály se nám promítají do programu, ale to není překážka, abychom nemohli používat i jiné motivační rámce. Takže i když spíme na táboře v týpí, bývá třeba motivačně zaměřený jinak, měli jsme táborovou hru o mimozemšťanech, jiný rok ze středověku, jiný ze současnosti, aby se to hodně lišilo, protože některé děti jezdí na každý tábor, tak proto ta pestrost.

Jaké pozoruješ změny v chování a jednání dětí a mládeže během tvého výchovného působení ve vztahu k přírodě?

Vedeme děti k tomu, aby přírodu poznávaly, učí se znát rostliny, zvířata, používáme různé klíče i lupy k pozorování a určování a hodně dětí, které třeba měly odpor k různým živočichům, na ně změní názor, když je blíže poznají. Přijdou do oddílu děti, které mají přírodu rády, ale přijdou i takové, které k ní nemají žádný vztah, uvidí brouka, zašlápnou ho, uvidí mravence, zašlápnou ho,... a potom je potřeba s nimi pracovat, vysvětlíme jim užitečnost toho tvora, jeho život a tím, že se na něj podívají zblízka, mu dají jakoby šanci a často se to v nich zlomí a stávají se těmi největšími badateli a ochránci přírody. S tím samozřejmě souvisí práce v klubovně, na výpravách, na táborech.

Jaké změny v chování a jednání pozoruješ v kolektivu, jak se ty děti vyvíjí?

Za těch deset let, co děti vedu, je zde návaznost dětí, kdy nové dítě je vychováváno těmi, co jsou zde již dřív, takže my jsme tomu dali ten začátek, formujeme zvenku, ale jádro výchovy spočívá v tom, že se vychovávají děti navzájem. Jak k poznání, tak k ochraně přírody a k lidským hodnotám.

Dřív se na táboře tábořilo, nyní se více hrají hry. Jaké to má výhody a nevýhody z hlediska tvé práce i výchovných výsledků?

To je záležitost každého oddílu, u nás je to vyvážený, my naopak hodně táboříme a hry jsou jakoby doplňkem. Chceme, aby si děti na táboře hlavně sáhly na praxi, aby se naučily vařit v kotlíku, aby vykopaly sociální jámu, oni opravdu dělají všechno, co vzhledem ke svému věku zvládnou, samozřejmě vždy záleží na složení tábora. Když je jim víc než patnáct roků, chodí ty tábory už samy stavět, vždy je to o tom, aby se naučily, nějakou zálesáckou činnost v praxi.

A myslíš si, že v současné době potřebují děti mládež stále nové a nové podněty pro udržení pozornosti, jak konkurujete počítačům a chytrým telefonům?

Chodí sem děti, které, a to vím na sto procent, když přijdou ze schůzky, tak si pustí facebook a my je snažíme aspoň tlačít k tomu, aby mezi sebou komunikovaly v rámci družiny a domlouvaly se, co si mají nachystat na schůzku a tak podobně. Když už na tom tráví ten čas, aby ho trávily nějak smysluplně a účelně. Ale jestli konkurujeme, nebo nekonkurujeme... tady jsou děcka podle toho, jaké mají zájmy, když budou mít zájem výhradně o IT technologie, tak sem třeba vůbec nepřijdou, nebo přijdou, zkusí dvě schůzky a odejdou, a někdo si to třeba zkusí a zůstane deset let.

A více se dětem, co se týká udržení pozornosti, věnovat nemusíte?

Jak nové děti vplují do kolektivu, kde jsou nastavena určitá pravidla, tak je přijmou a jsou schopné se přizpůsobit, a nebo, když jim to nevyhovuje, přestanou chodit, ale to jsou opravdu výjimky. A pokud je problém třeba s pozorností, tak to jsou děti, které mají nějakou poruchu.

A na to bych se chtěla zeptat, jestli lze, při běžném provozu, zvládnout v oddíle práci s dítětem s problematickým chováním, nebo dokonce s postižením?

Junák má přímo odbor, který se jmenuje „Skauting pro všechny“ a zabývá se tím, jak nabídnout skautování různě znevýhodněným dětem. Ať už se jedná o děti s tělesným, duševním postižením nebo s poruchami chování nebo se sociálním znevýhodněním. Byla jsem na semináři a mluvili tam lidé, kteří mají v oddíle nevidomé, chodí na výpravy a zvládají to. Pokud oddíl chce pracovat s takovými lidmi, tak si tu cestu najde.

Ty máš nějakou osobní zkušenost s dětmi s postižením?

S dětmi s tělesným a duševním postižením osobní zkušenost nemám, ale máme děti s ADHD a jde především to od rodičů vědět a domlouvat se s vedením oddílu. V rámci porad míváme menší školení, jak k těmto dětem přistupovat, protože holky, které s námi ten oddíl vedou, jsou patnáctiletý až osmnáctiletý a nemají velké zkušenosti a my je vedeme k tomu, jak s těmito dětmi pracovat, že je třeba střídat hodně činností. Jsou to i takové hlouposti, jako když se rozdávají papíry nebo pastelky, vybírají se nějaké práce, tak to dát za úkol právě tomu dítěti a i to je změna činnosti. A co se týká začlenění do kolektivu, tak to funguje.

Je na to tedy možné pohlížet jako na přínos podněcující ohleduplnost, přátelství, pomoc druhým a solidaritu mezi dětmi a mládeží? Jak na to děti reagují?

Z pohledu dětí jsou ti, kteří trpí poruchami pozornosti, méně čitelní než děti se zdravotním problémem, spíš je berou jako zlobivé. Kdyby tam naopak bylo dítě, dám příklad na vozíčku, tak je to z pohledu vedoucích mnohem náročnější, ale ostatní děti budou reagovat vstřícněji. Viděly by to jako pomoc, jako dobrý skutek. V tom je rozdíl pohledu vedoucího a dítěte. Těžko vysvětlím osmileté holčičce, že kamarádka má poruchu pozornosti a proto zlobí, ale když kamarádka nemůže chodit a my ji budeme vozit na výpravy, tak to je mnohem lépe pochopitelné a dá se s tím i s menšími dětmi pracovat.

Takže je tato idea v praxi splnitelná, ale neztěžovala by příliš chod družinky a jaké by byly nároky na vedoucího?

Jak se hledají způsoby, jak zabavit dítě s ADHD, tak by se musel najít způsob, jak přizpůsobit program dítěti s postižením, jak přizpůsobit výpravu. Měli jsme dítě s poruchou zažívacího traktu, nemohlo jíst nějaké potraviny, rodiče, protože se setkávali například ve škole s odmítavým postojem, nás s tím nechtěli obtěžovat a dítě nepouštěli nikam jinam než na schůzky. My jsme to ale vzali jako výzvu, na výpravách jsme přizpůsobili jídelníček právě potřebám tohoto dítěte a šlo to. Myslím si, že bychom nikoho neodmítli, ale naopak bychom hledali nové cesty.

4 VYHODNOCENÍ ROZHOVORŮ

V úvodu bakalářské práce byla položena otázka, zda v hnutích s pedagogickým zaměřením je příroda opravdu tak důležitá, jestli hraje v rozvoji dětí a mládeže významnou roli a jakým způsobem je aplikovaná ve výchovném procesu.

Přema, vypovídá, že kladný postoj k přírodě je zásadní součástí skautské výchovné metody, nutí člověka „být připraven“, což koresponduje se skautským slibem a také tyto postoje učí pokoře. Idealizování indiánů i přírodních národů připouští, ale připomíná jejich schopnost „vidět, když se dívají“ a nenechat se v přírodě zaskočit nepředvídatelnými událostmi, tedy vlastnostmi, které se ve skautingu cení, a je dobré si je vzít za vzor.

Vliv přírody i skautské družiny na děti vidí hlavně v rozvíjení socializace, schopnosti přizpůsobit se kolektivu, spolupracovat, omluvit se... Je to setkávání s vrstevníky tváří v tvář, ne jenom virtuálně. A příroda dává možnost jiného nazírání na svět, díky nepohodlí nutí k sebepřekonání, ale zážitek je potom o to cennější.

Terka považuje za důležité začít s výchovou ke kladnému vztahu k přírodě co nejdříve, aby se děti přírody nebály, ale poznaly ji a chránily. Příroda pomáhá, skrze pochopení sebe, přiblížit se i k druhým lidem a přináší ukotvení ve vlastním životě. Inspirace indiánskou kulturou k tomu přispívá, vyzdvižení jejich ideálních vlastností je motivační, jen děti nesmí ztratit pojem, co je hra a co realita.

Vliv kolektivu vidí hlavně v možnosti diskuzí o problémech, na základě kterých se názory tříbí, a děti potom dokážou vzniklou situaci zvážit a zachovat se vhodným způsobem.

Jirka vidí přírodu jako zástupnou věc při získávání povědomí o přesahu lidského bytí, je to ideální prostředí, jak najít v životě jiné hodnoty než materiální a také příroda přinášející poznání a vzdělávání na různých úrovních. Souhlasně se Šotkem nevidí ve vyzdvihnutí moudrosti přírodních národů a jejich morálních hodnot idealizování, ale symbolický rámec pro skautskou práci.

Stejně jako Terka vidí potřebu působit na co nejmladší děti, dnešní děti nepovažuje za méně citlivé a zvědavé vůči přírodě, než byly ty dřívější, přisuzuje to spíše nepodnětné výchově a společenské situaci. Také, souhlasně s Přemou, poukazuje na možnosti družiny a vůdce vtáhnout děti do kolektivu, kde „na živo“ komunikují a rozvíjí sociální dovednosti.

Šotek nachází v přírodě klid a místo na přemýšlení, ale i možnost ověření si vlastních schopností a dovedností. Domnívá se, že Junák zprostředkovává hlavně městským dětem její poznání, zbavení se strachu z ní i rozvíjení pozitivního vztahu k přírodě. Ve „své družině“ tento pokrok vidí, stejně jako rozvoj sociálních vazeb a pravidel chování.

Mnějěša, stejně jako Přema, poukazuje na pokoru, kterou příroda učí, a souhlasí s nutností ideálu ať indiánského, nebo jiného. Na dětech si všímá, jak se jejich vztah k přírodě mění z hlediska putování, jak postupně vnímají cestu a ne jenom cíl, jak se učí chápat smysl ochrany přírody, ale připouští, že je to běh na dlouhou trať. Na kolektiv má podle něho velký vliv táboření, děti se musí mezi sebou domlouvat, spolupracovat a rozdělit si povinnosti. Za největší motivaci chodit do Junáka považuje přátelství, děti do něj nechodí jako jednotlivci, ale jako kamarádi.

I Spacák poukazuje na přírodu jako na důležitý výchovný prostředek, v družinách se děti k dobrému vztahu k přírodě vychovávají navzájem, starší učí mladší. Oddíl je motivačně navázán na přírodní národy, ale za idealizování to sama nepovažuje, protože to posiluje přimknutí k přírodě i k jiným hodnotám než ke konzumu.

V Junáku probíhá výchova dětí i mládeže formou her a ty mnohdy táboření a tábornické činnosti upozadují. Práci jako edukační prostředek vyzdvihoval Baden-Powell, Svojsík i Jaroslav Foglar, manuální zručnost považovali za nutnost jednak při táboření a „zálesáctví“, ale i jako důležitou hodnotu pro další život.

Přema, Jirka, Terka i Mnějěša tento problém vidí, manuální činnosti, jako je práce se dřevem, vaření, stavění stanů, se u dětí neprohlubují a tím schází i radost z povedené práce.

Přema i Terka upozorňují na důležitost vzoru vůdce, na jeho důslednost a vytrvalost, ale i sdílení zážitků s dětmi. Spacák vidí podstatu výchovného působení v družinovém systému, kde jsou nastavena určitá pravidla a jedinec je tím podržený a formovaný, symbolický herní rámec se využívá k tomu, aby se děti s oddílem sžily a rozvinul se u nich zájem a odpovědnost.

Šotek a Jirka nepovažují hry za nic špatného, naopak pomocí nich lze nenásilnou formou směřovat a kontrolovat vývoj dětí, a také se obávají, že ti, kteří se sami nezabaví, by při změně „pravidel“ začali z oddílu odcházet. Na jejich výpověď nepřímo navazuje Terka i Spacák, kdy na otázku, jestli IT technologie nekonkurují jejich „přírodním zaměření“, shodně odpovídají, že facebook i internet využívají jako zdroj družinové komunikace a nápadů pro družinovou činnost.

Jak ve skautském zákonu, tak v principech i ve slibu, která z principů vychází, se mluví o povinnosti být prospěšný a pomáhat jiným. Je to jeden ze základních pilířů junácké etiky vztahujícímu se k sociálnímu rozměru skautingu: „Učím se tím, že to dělám.“

Spacák i Jirka upozorňuje na odbor „Skauting pro všechny“, který nabízí skautování znevýhodněným dětem přijetím do oddílu, nikoliv z nějakého soucitu a nucení, ale proto, že každý člověk je nějakým způsobem odlišný a skauting učí děti i mládež k toleranci a citlivému reagování na druhého člověka.

Přema zdůrazňuje potřebu pedagogického nadání vůdce a shodně se všemi účastníky tvrdí, že děti s postižením družinu nebrzdí, naopak jsou přínosné, a inkluzi do oddílu považuje za možnou. Ale stejně jako ostatní nemá s těmito dětmi osobní zkušenost a u dětí s ADHD, možná i proto, že je pedagog z povolání, připomíná skutečnost, že tato diagnóza často omlouvá „prachsprostou nevychovanost“ a myslí si, že pokud by někdo takový začal kolektiv rozkládat, je třeba spolupráci s ním přerušit a neriskovat zánik družiny.

Shodně s *Jirkou* připomíná nutnost velkého zvážení ze strany vedoucích, uvědomění si důsledků, ujasnění si postoje k znevýhodněným dětem a potom teprve udělat rozhodnutí.

Terka i Mnějíša přiznávají, že jejich oddíl by v současné době, pro nedostatek vedoucích, dítě s postižením nezvládl, ale stejně tak si jsou oni i ostatní účastníci vědomi, že děti by osobní kontakt s dítětem s postižením obohatil. „*Našim děčkám by ta zkušenost ohromně prospěla, protože i když s nimi pořád mluvíme o tom, že máme být tolerantní a bez předsudků, tak dokud nedojde k tomu osobnímu kontaktu a spolupráci, tak si to nikdo nedokáže představit.*“

Šotek, Mnějíša i Spacák družině problematické děti mají, přiklání s k důslednosti, domluvě s rodiči, ale *Šotek* dodává, že ti často nespolupracují. U těchto dětí je na schůzkách třeba individuální přístup a kombinovaná herní činnost.

Přema, Mnějíša a Spacák vidí rozdíl v chápání dětí v oddíle, kdy kamaráda s postižením by nejspíš přijali bez problémů, ale na dítě s ADHD se dívají, jako na „zlobivé“.

Účastníci shodně vypovídají, že jakékoliv vybočení z „normálu“ klade na vedoucí větší nároky, ale také rozvíjí v družině rytířství ve smyslu ochrany slabých i zpětnou vazbu, kdy je rozvíjení oboustranné a vztahy se v kolektivu utužují. Pokud totiž děti takového vrstevníka přijmou, je to obrovský skok a přínos do jejich dalšího života.

5 VÝZNAM PRO SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKU

„... Ale nejdůležitější je učení vzorem vůdce, můžeme sice čerpat z různých zdrojů, z knih, z časopisů, ale hlavně se musíme chovat a žít tak, aby to naše děti chtěli dělat také tak. Když si vzpomenu na svoje dětství, tak nejdůležitější byl pro mě v oddíle příklad vedoucích, jejich přítomnost a že s námi ty věci sdíleli a prožívali je s námi.“ (Terka)

Domnívám se, že právě to probuzení nadšení je rozhodující, je to „*dar od pánaboha*“, kterým disponují dobří pedagogové, to „*něco*“, co se naučit nedá, ale co je pro výchovu, pro její smysl a výsledek rozhodující a podstatné. V Junáku se začíná u jednotlivce, který se učí principy dobrého života a skrze jeho dobrovolný zájem o vlastní rozvoj i rozvoj nejbližších lidí je možné dosáhnout zlepšení celé společnosti.

Sociální pedagogika přímo zasahuje do skautského programu projektem „*Skauting pro všechny*“, který hledá cesty inkluze znevýhodněných dětí do oddílů, nebo přímo působí na výchovu v družinách vedoucí k citlivosti pro aktuální stav druhého a ke správnému vyhodnocení toho, co nám svým chováním či situací chce sdělit. Zde se také hodně mluví o komunikaci mezi lidmi a o vytváření otevřeného a vstřícného postoje k druhým.

Stejně tak, jak je ve skautském společenství podporována lidskost, tak může, i díky přírodě plnicí funkci výchovného prostředku, pomoci zvládnout konflikty člověku při hledání sebe samého, při jeho sebezdokonalování a tím mu přinést lepší kvalitu života a v budoucnosti výrazně ovlivnit a minimalizovat možné rozpory mezi jedincem a společností.

V junáckém desateru z roku 1912 je obsažen příkaz k plnění každodenních dobrých skutků, ne bezmyšlenkovitě, ale s rozhodnutím: „*Co je mou povinností, co prospěje druhým lépe?*“

Na to navazuje současný skauting hledáním nových přístupů k podpoře dětí a mládeže, k smazávání rozdílů z hlediska vzhledu, původu, rasy, národnosti, víry... jedna z hlavních skautských myšlenek zní: „*Být otevřeni všem, kteří chtějí žít podle skautského slibu a zákona.*“

Jsem přesvědčená, že tyto úkoly, které si skauting předsevzal, mohou opravdu iniciovat postupné změny ve společnosti, protože skautování se děje téměř ve všech zemích světa a vychází z předpokladu, že mladí lidé mají v sobě obrovskou sílu seberozvoje a tím i schopnost měnit věci a dění kolem sebe.

ZÁVĚR

Nevím, do jaké míry se mi podaří udržet patřičný odstup a objektivně zhodnotit tuto práci, protože skautské myšlenky jsou mi blízké a snažím se je ve svém životě používat. Díky tomu, že jsem si mohla zvolit téma související s přírodou a následně se jím zabývat, jsem získala na mnohé věci i situace jiný pohled i vysvětlení.

V první kapitole teoretické části se mi podařilo zjistit, jak se měnil u člověka k přírodě vztah, jak z obav z neznámé divočiny přešel k obdivu, aby, když si její krásy plně uvědomil, člověk opět pocítil strach, tentokrát z jejího zničení. Díky analýze reprezentativních textů trempingu, woodcraftu i Hnutí Duha jsem objasnila její nezastupitelnou hodnotu v životě člověka i společnosti. Osobně považuji za nutnost přírodu chránit, aktivity Hnutí Duha považuji vesměs za přínosné a nemůžu posoudit jeho boj proti vedení NP Šumava týkající se kůrovce, kdy, podle Hnutí Duha, nerespektuje ochranu divoké přírody s jejími proměnami, ale na straně druhé má podporu starostů šumavských obcí, tedy lidí, kteří jsou této lokalitě nejbliž.

V druhé kapitole jsem argumentační analýzou smyslu a poslání Junáka vymezila jeho aktivní přístup k výchově dětí i mládeže formou činností a her v přírodě i působení na sociální složku člověka. Skauting vidí v každém unikátní lidskou bytost s vlastními potřebami a touhami, nehledě na sociální postavení, národnost či vyznání.

V empirické části jsem, na základě kvalitativního výzkumu, získala výpovědi označující přírodu jako zástupný i praktický prostředek výchovy a také nezbytnost symbolického rámce pro skautskou práci, bez ohledu na skutečnost, jestli se jedná o vzor indiána, rytíře nebo postavy z fantazy příběhu. Určitá glorifikace přírody přišla do českého skautingu s myšlenkami E. T. Setona, zapustila hluboké kořeny a obrousila radikálnější, téměř vojenskou, Baden-Powelovu výchovu vedoucí k dobrému občanství. Účastníci, přes svoje odlišné zkušenosti, shodně potvrzují nutnost přiblížení přírody dětem co nejdříve, jít v jejím poznávání vzorem a propojit hru s praktickými činnostmi, tedy to, co do skautingu Seton i Baden-Powell vložil a na čem skautský systém výchovy staví.

Někdo může namítnout, že skautování se podobá „*hře na vojáčky*“ plné disciplíny a zbytečně omezujících příkazů, ale vždy záleží na vůdci oddílu, na jakou stranu výchovy se přikloní, protože návod jak rozvíjet, kultivovat jedince a učit ho žít tak, aby mezilidské vztahy budoval, nikoliv ničil, má skauting a s ním i český Junák dokonalý.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- Baden-Powell, R. Skauting pro chlapce. Praha: Junák, 2007. 300 s. ISBN 978-80-86825-21-3
- Břicháček, V. a kol. Buď připraven. Liberec: Skauting, 1998. 176 s. ISBN 80-85421-26-7
- Břicháček, V. Skautské putování po stezce životem, Praha: Fons, 1995. 162 s. ISBN nevedeno.
- Cílek, V. Krajiny vnitřní a vnější. Praha: Dokořán, 2002. 231 s. ISBN 80-86569-29-2
- Foglar, J. Kronika Ztracené stopy. Praha: Naše vojsko, 1970. 226 s. ISBN nevedeno.
- Foglar, J. Tábor Svazu Třinácti. Praha: Junák, 1999. 55 s. ISBN 80-86109-22-4
- Hansen, W. Vlk, jenž nikdy nespí. Praha: Scouarch, 1994. 144 s. ISBN 80-901049-1-6
- Hájek, P. S vlčaty krok za krokem, rok za rokem. Liberec: Skauting 1996. 192 s. ISBN 80-85421-17-8
- Hurikán, B. Dějiny trampingu. Praha: Vydavatelství a nakladatelství novinář, 1990. 225 s. ISBN 80-7077-432-0
- Klápště, P. a kol. Svět kolem nás. Praha: Junák, 2008. 112 s. ISBN 978-80-86825-31-1
- Kohák, E. Svoboda, svědomí, soužití. Praha: SLON, 2004. 216 s. ISBN 80-86429-35-0
- Kolektiv autorů. Tramping na řece Jihlavě. Dolní Kounice: redakce časopisu Oslavské boudy, 2008. 204 s. ISBN nevedeno.
- Komárek, S. Příroda a kultura. Praha: Academia, 2008. 307 s. ISBN 978-80-200-1582-2
- Laca, S. Sociální pedagogika. Brno: Institut mezioborových studií, 2011. 211 s. ISBN 978-80-87182-19-2
- Nevrlý, M. Chvály Zadní země. Liberec: Vestri, 2002. 152 s. ISBN 80-90302-91-2
- Nevrlý, M. Karpatské hry. Liberec: Vestri, 2006. 160 s. ISBN 80-903029-5-5
- Nevrlý, M. Nejkrásnější sbírka. Liberec: Skauting, 1998. 160 s. ISBN 8085421-22-4
- Patočka, J. Kacířské eseje o filozofii dějin. Praha: Academia, 1990. 136 s. ISBN 80-200-0263-4
- Plajner, R. Úsvit českého junáctví. Praha: Junák, 1992. 288 s. ISBN 80-85209-25-X
- Plajner, R. Zavátou junáckou stezkou. Praha: Junák, 2001. 215 s. ISBN 80-86109-63-1
- Rogl, V. Správnou stopou. Praha: Cesty, 2000. 159 s. ISBN 80-7181-388-5
- Seton, E. T. Děti divočiny doma. Praha: Walden, 1924. 201 s. ISBN nevedeno.

- Seton, E. T. Kniha lesní moudrosti. Praha: Olympia, 1970. 349 s. ISBN neuvedeno.
- Seton, E. T. Poselství rudého muže. Praha: Chvojko nakladatelství, 1997. 84 s. ISBN 80-901622-9-0
- Seton, E. T. Rolf zálesák. Praha: Nakladatelství J. Otto, 1927. 486 s. ISBN neuvedeno.
- Stibral, K. Proč je příroda krásná? Praha: Dokořán, 2005. 202 s. ISBN 80-7363-008-7
- Strauss, A. a Corbinová, J. Základy kvalitativního výzkumu. Boskovice: Albert, 1999. 196 s. ISBN 80-85834-60-X
- Šantora, R. a kol. Skautské století. Praha: Junák, 2012. 253 s. ISBN 978-80-86825-72-4
- Šimková, S.; Zajíc, J. Můj kamarád. Praha: Junák, 2013. 130 s. ISBN 978-80-86825-84-7
- Voňavková, V. a kol. Tichou poštou. Praha: Junák, 2005. 28 s. ISSN 1210-9827
- Vosátka, M. Z deníku kapitána. Praha: Leprez, 1997. 304 s. ISBN 80-86061-07-8
- Zahraniční odbor Junáka. Mezinárodní rozměr skautingu. Praha: Junák, 2005. 88 s. ISSN 1210-9827
- Zajíc, J. a kol. Kdo jsem. Praha: Junák, 2008. 112 s. ISBN 978-80-86825-32-8
- Zajíc, J. a kol. Myšlenkové základy skautingu. Praha: Junák, 2001. 85 s. ISBN 80-86109-73-9
- Zapletal, M. Výpravy za dobrodružstvím. Praha: Albatros, 1986. 360 s. ISBN neuvedeno.
- Zeman, V. a kol. Z nevýhody výhoda. Praha: Junák, 2011. 118 s. ISBN neuvedeno.

Časopisy:

Sedmá generace. Brno: Hnutí DUHA, ISSN 1212-0499

Nový Prostor. Praha: Nový prostor, občanské sdružení, ISSN 1213-1911

Internetové stránky:

www.hnutiduha.cz

www.stopar.cz

www.woodcraft.cz

VÝZKUMNÉ OTÁZKY

1. Posláním skautingu je vychovávat dobré občany a ctnostné lidi. Jak do toho, podle vás zapadá kladný postoj skautského hnutí k přírodě?
A/ Čím je příroda tak důležitá pro formování osobnosti člověka?
B/ Nejedná se, co se týká výchovných vzorů, jen o idealizování přírodních národů a s nimi spojené falešné romantiky?
2. Jaké pozorujete změny v chování a jednání dětí a mládeže během vašeho výchovného působení:
A/ ve vztahu k přírodě
B/ v kolektivu
3. Dřív se na táboře tábořilo, nyní se více hrají hry.
A/ Jaké to má výhody a nevýhody z hlediska vaší práce i výchovných výsledků?
B/ Co si myslíte o tom, že v současné době potřebují děti i mládež stále nové a nové podněty pro udržení pozornosti a jak při tom postupujete?
4. Lze při běžném provozu zvládnout v oddíle práci s dítětem s problematickým chováním, nebo dokonce s postižením?
A/ Je na to možné pohlížet jako na přínos podněcující ohleduplnost, přátelství, pomoc druhým a solidaritu mezi dětmi a mládeží?
B/ Je to jen idea v praxi nesplnitelná, ztěžující chod družinky a kladoucí příliš velké nároky na vedoucího?